

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Žofie Hradilková

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Sociální práce

Bakalářská práce

Bc. Žofie Hradilková

Ochrana práva na rodinný život v České republice ve světle rozsudků

Evropského soudu pro lidská práva

Legal protection of right for family life in Czech Republic in the light of

European Court of Human Rights sentence

Poděkování:

Děkuji paní PhDr. Anně Šabatové, Ph.D. za odborné vedení této práce, za její čas, trpělivost a cenné rady, které byly důležitým zdrojem nápadů i informací při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině, která mi byla nejen při psaní této práce důležitou oporou a zázemím.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8. května 2011

.....
podpis

Abstrakt:

Tato práce se zabývá ochranou rodiny z pohledu lidských práv a z pohledu Evropského soudu pro lidská práva a jeho judikatury. Zabývá se otázkou, jak jsou v České republice chráněna, vykládána a uplatňována práva na rodinný život. Práce vychází z ustálené judikatury Evropského soudu a jeho dvou rozsudků, které byly vydány v neprospěch České republiky za porušení čl. 8 Úmluvy o lidských právech a základních svobod, který zaručuje každému člověku respektování rodinného života. Česká republika je za porušování práv dětí často kritizována z toho důvodu, že nerespektuje právo dítěte na rodinný život, zasahuje do něj příliš necitlivě a zbytečně. Důsledkem toho pak je situace, kdy je v České republice poměrně více dětí v ústavních zařízeních než jinde v Evropě. K demonstrování situace v ČR jsou v práci uvedeny tři příklady rodin, kde došlo k omezení rodičovských práv a umístění dětí do ústavních zařízení.

Klíčová slova: rodina, lidská práva, Evropský soud pro lidská práva, ochrana dětí, Úmluva o lidských právech a základních svobodách

Abstract :

This bachelor's thesis undertakes the protection of a family through the perspective of human rights and the perspective of the European Court of Human rights and its judicature. It deals with the question of how are the rights for a family protected, explained and administered in the Czech Republic. The thesis is based on accomplished judicature of the European Court and its two decisions against the Czech Republic for the violation of Art. 8 of the European Convention on Human Rights, which guarantees everybody the right for their family life to be respected. The Czech republic is often being criticized for violation of children's rights, mostly because it doesn't respect the right of children for a family and interferes with it too needlessly or insensitively. That results in relatively high numbers of children held in asylums in the Czech republic compared to other European countries. In order to demonstrate the situation in the Czech republic, in the text are introduced three examples of families' rights being restrained by moving the children into asylums

Key words: family, human rights, European Court of Human rights, children protection, European Convention on Human Rights

Obsah:

Úvod	6
1. Lidská práva.....	9
2. Rodina, vazby v rodině a jejich ochrana	11
3. Dokumenty, kterými se ČR zavázala chránit rodinu	15
3.1 Mezinárodní dokumenty	15
3.1.1 Ochraňování rodiny pakty OSN.....	15
3.1.2 Rodina chráněná Úmluvou	17
3.1.1 Děti musí být chráněny přednostně.....	19
3.2 Vnitrostátní právo	20
3.2.1 Rodina chráněná LZPS	21
3.2.2 Zákony	21
4. Evropský soud pro lidská práva.....	24
4.1 Úloha Evropského soudu pro lidská práva	24
4.2 Právní argumentace.....	25
5. Omezení rodičovské zodpovědnosti státem z pohledu Evropského soudu pro lidská práva	29
5.1 Rodina A	30
5.1.1 Situace rodiny a okolnosti případu	30
5.1.2 Právní argumentace.....	32
5.1.3 Závěr	33
5.2 Wallovi.....	33
5.2.1 Situace rodiny a okolnosti případu	34
5.2.2 Právní argumentace.....	37
5.2.3 Závěr	38
5.3 Havelkovi.....	38
5.3.1 Situace rodiny a okolnosti případu	38
5.3.2 Právní argumentace.....	40
5.3.3 Závěr	41
6. Ochraňování rodiny v České republice dnes a nové výzvy do budoucna	42
6.1 Rozhodnutí soudů	43
6.2 Nová právní úprava.....	44
6.3 Rozhovor.....	45
Závěr	47
Zdroje.....	49
Literatura.....	49
Internetové stránky	50
Legislativní dokumenty	51
Judikatura.....	52
Přílohy.....	52
Příloha A	52

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Úvod

Málokdy se otázkou rodiny zabýváme v kontextu lidských práv. Když sedíme s rodiči nebo svými dětmi u večeře, málokdy si řekneme, že právě naplňujeme základní lidské právo na rodinný život. Bereme to jako samozřejmost a takto to vnímá většina lidí. Kdybychom se nad tím ale zamysleli, je to naprosto adekvátní a důležitý pohled na věc.

Základní lidská práva jsou nezadatelná a náleží všem lidem bez rozdílu. Jsou tak zásadní, že ani není možné se jich zříci. Díky tomu, že jsou mezinárodními smlouvami, Listinou základních práv a svobod a vnitrostátními zákony chráněna, jsou také vymahatelná. Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod¹ je jedním z takových dokumentů. Pro Evropu je pak tento dokument, který vznikl po zkušenostech se zločiny během druhé světové války, zásadní. V článku 8 Úmluvy v prvním odstavci je na první pohled nenápadná věta : *„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“*²

Právo na rodinný život je téma aktuální a závažné, především proto, že do práva na rodinný život je v České republice často zasahováno. Tyto zásahy mohou být za určitých okolností opodstatněné, v druhém odstavci článku 8 je totiž psáno: *„Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“*³

Takovou formulaci lze vykládat různě, ne však libovolně a je otázkou, zda český stát, respektive jeho úředníci tento článek správně chápou. Děti jsou v České republice poměrně často odebírány z přirozeného rodinného prostředí svým rodičům, rodičům je pak styk s dětmi znesnadňován, či dokonce upírán. Rodina a vztahy v rodině nejsou dostatečně podporovány a odebrání rodičovských práv se často zdá být trestem za to, že se rodiče o své děti nedokážou nebo neumí postarat, že nejsou schopni sehnat si odpovídající bydlení a práci. Následkem toho je pak mnoho dětí v ústavní péči, která, jak je již delší dobu známo, nemůže nikdy být

¹ 209/1992 Sb., pro ČSFR vstoupila v platnost 18. března 1992.

² Tamtéž čl.8, odst. 1.

³ Tamtéž čl.8, odst. 2.

plnohodnotnou náhradou za péči rodiny. Vazby a vztahy v rodině je nutné chránit. Zavázali jsme se k tomu evropskou Úmluvou, která ukládá státům takzvané pozitivní závazky, kterými má rodinu podporovat. Přednostně chráníme ale zájmy dětí, k čemuž je Česká republika vázána jinými dokumenty, jako je například Úmluva o právech dítěte⁴. Proto je zájem dítěte legitimním důvodem pro zásah do rodinných práv. Je ale nutné mít na zřeteli, že podle Úmluvy je takový zásah, jako například násilné oddělení dětí od rodičů, až posledním z řešení, které lze použít. Před tím je třeba využít jiných prostředků, které umožní dítěti zůstat v rodině, a teprve až když všechny jiné možnosti sanace rodiny selžou, přistoupit k omezení práva na rodinný život. Platí totiž jednoduché pravidlo. Pokud chceme chránit děti, je nutné chránit i jejich rodiny. Když budeme rodiče podporovat v tom, aby si byli schopni vytvořit dobré prostředí pro život, najít například dobré zaměstnání a budeme je podporovat v jejich výchovných kompetencích a péči o děti, budou z toho mít prospěch především děti.

Autorku této práce hluboce zasáhly případy rodin, kterým bylo do jejich práv zasaženo neoprávněně. Obracely se na soudy v České republice, ale nakonec o tom, že jejich práva byla porušena, musel rozhodnout až Evropský soud pro lidská práva nebo veřejný ochránce práv. Důvody a argumenty, které k tomu tyto nezávislé instituce vedly, mohou být pro Českou republiku cennou informací, ze které by bylo dobré se poučit. To bylo také motivem pro vznik této práce.

V této bakalářské práci jsem vycházela z dostupné literatury k tématu, z rozsudků Evropského soudu pro lidská práva a z jiných legislativních dokumentů. Stanovila jsem si tématické okruhy, kterých se práva na rodinu týkají, a ty jsem zpracovala do několika kapitol.

První dvě kapitoly práce jsou úvodem do problematiky lidských práv a ochrany rodiny. Měly by přinést základní informace k tématu a teoretická východiska. Také poukazují na význam lidských práv i rodinných vazeb, které je nutné chránit. Ve třetí kapitole se tato dvě témata setkávají a jsou zde uvedeny dokumenty, které se týkají tématu základních práv na rodinu i její ochrany. V Kapitole nazvané Evropský soud pro lidská práva se především věnuji jeho úloze a postavení. Pozornost věnuji především judikatuře tohoto významného soudního orgánu, která vykládá článek 8 Úmluvy o lidských právech a základních svobod, které se týkají omezení rodičovské zodpovědnosti. Tak se dostáváme k ústřední části práce, kapitole s názvem Omezení rodičovské zodpovědnosti státem z pohledu Evropského soudu pro lidská

⁴ 104/1991 Sb. Pro ČSFR vstoupila v platnost 6. února 1991.

práva. Zde na třech případech rodin ukáží, jaké nedostatky shledával Evropský soud pro lidská práva při uplatnění článku 8 evropské Úmluvy. Doplněním o současnou situaci a nastíněním nových výzev v oblasti rodinných práv a jejich ochrany práce končí v sedmé závěrečné kapitole. Ta byla zpracována na základě sjednocujícího stanoviska Nejvyššího soudu, nálezů Ústavního soudu, připravované novely zákona a rozhovoru se zástupkyní neziskového sektoru.

1. Lidská práva

V této úvodní kapitole stručně vysvětlím, co jsou to lidská práva, uvedu jejich stručný historický vývoj a charakteristiku.

Lidská práva od nepaměti neodmyslitelně souvisejí s existencí člověka. Každé lidské společenství chránilo nějakým způsobem lidský život, důstojnost a soukromí. Koncepty lidských práv a formy jeho ochrany se samozřejmě lišily a vyvíjely. To, jak známe my lidská práva dnes, má prameny ve filosofii a křesťanství a i v myšlenkách 17. a 18. století. Zásadní pro jejich formulaci byly revoluční procesy ve Spojených státech amerických a Francii v polovině 18. století, kdy byly poprvé definovány základní práva a svobody. Zlomem ve vývoji lidských práv byla II. světová válka. Zkušenosti s nacismem a zločiny proti lidskosti vedly k zásadním změnám v pohledu na význam ochrany lidských práv. O lidských právech se začalo hovořit na mezinárodní úrovni a začalo se pracovat na celosvětovém zaručení lidských práv. Organizace spojených národů (dále jen OSN) pak přijala Všeobecnou deklaraci lidských práv, dokument, který poprvé vyhláší lidská práva jako nezcizitelné hodnoty, které musí být mezinárodně chráněny. Na půdě OSN pak byly přijaty další důležité pakty, které postupně budovaly systém mezinárodní kontroly a záruk dodržování základních práv.⁵ OSN v nich definovala širokou škálu mezinárodně uznávaných ekonomických, sociálních a kulturních, občanských a politických práv a vytvořila mechanismy ochrany těchto práv a podporu při jejich naplňování.⁶ Kromě mezinárodně uznávaných dokumentů vznikaly po 2. světové válce také zásadní regionální dokumenty. V Evropě to byla především Úmluva o ochranně lidských práv a základních svobod (1950).⁷ Tomuto dokumentu se budeme věnovat v samostatné kapitole.

Výše nastíněný historický vývoj vedl k formulaci a kodifikaci lidských práv na mezinárodní úrovni⁸, jako nejdůležitějších subjektivních práv, která jsou zaručená každému člověku bez rozdílu, která mají specifické postavení v rámci práva a která je nutné chránit.

⁵ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. [s.l.] : [s.n.], 2008. 198 s.

⁶ *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005 [cit. 2011-04-28]. Lidská práva. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/lidska-prava/>>.

⁷ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. [s.l.] : [s.n.], 2008. 198 s.

⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie Práva*. [s.l.] : Aleš Čeněk, 2009. 312 s.

Lidská práva nebo také základní práva mají svou zvláštní charakteristiku a postavení v rámci práva. Jsou nejdůležitějšími subjektivními právy, zaručenými ústavou (v České republice Listinou základních práv a svobod) i mezinárodními dokumenty. Mají veřejnoprávní charakter, ale zasahují i do soukromoprávních vztahů. Postupem času se více konkretizují a jsou zakotvována v různých tematických dokumentech. Dají se – mimo jiná možná dělení – také rozlišovat na základní lidská práva (osobnostní), politická práva, práva menšin, hospodářská, sociální a kulturní práva.⁹

Lidská práva se vyznačují několika specifickými znaky. Znak **nezadatelnosti** znamená, že je nikdo nemůže zadat, nejsou výtvozem státní moci. Stát, který by je neuznal, není právním státem. Jsou také **nezrušitelná**, nelze je platně zrušit. Že jsou **nezcizitelná** znamená, že se jich nikdo nemůže vzdát ani na nikoho přenést. Jejich **nepromlčitelnost** zaručuje jejich trvalou vymahatelnost, která platí stále a plynutím času se na tom nic nemění.¹⁰

V návaznosti na tuto charakteristiku poukazuje Gerloch¹¹ také na důležitou věc, která souvisí s tématem této práce. Přesto, že jsou LP nezadatelná, nezrušitelná, nezcizitelná a nepromlčitelná, nejsou neomezená. Omezena mohou být pouze zákonem, přičemž je nutné brát v potaz jejich podstatu a smysl. Důvody pro jejich omezení mohou být dva: když je to nezbytné pro výkon jiných práv nebo z důvodu veřejného zájmu.¹²

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

2. Rodina, vazby v rodině a jejich ochrana

Předmětem této kapitoly bude rodina a vztahy v ní. Chci zde poukázat na nezastupitelnou funkci rodiny při výchově dítěte a jeho zdravém vývoji. Skrze teorie dětských psychologů Johna Bowlbyho a Zdeňka Matějčka se dostaneme k tomu, jak na dítě působí dlouhodobé odloučení od rodiny, především od matky, nebo mateřské osoby, které je často způsobeno pobytem dítěte v ústavním zařízení. V posledních odstavcích pak zmíním způsoby, jak se dá takové situaci předcházet a zda se to v České republice daří.

Pojem rodiny lze definovat na základě příbuzenství jejích členů, vzniklé sňatkem a narozením dětí. Bylo by zde ale dobré připomenout, že dnes již znamená širší pojem a nabírá významu, který zahrnuje všechny možné kombinace biologického příbuzenství, legalizovaných i nelegalizovaných forem vztahů mezi dospělými a dětmi.¹³

Rodina je základní jednotkou společnosti, kterou je nutné chránit. Na tom se shodla většina demokratických států v různých mezinárodních lidskoprávních smlouvách.

Rodina je významná a pro společnost důležitá nejen z biologického hlediska pro udržení lidstva, ale také proto, že se v ní uskutečňuje základní socializace člověka, jeho vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina předurčuje vývoj dítěte, orientuje dítě na určité hodnoty, poskytuje mu podporu i bezpečné prostředí, ve kterém je vystavováno prvním konfliktům. Předává dítěti sociální dovednosti, bez kterých se v dalším životě neobejde. Citovou angažovanost rodičů i bezpečí domova může dítě získat pouze v rodině. Rodina je nenahraditelnou a unikátní institucí, která dítěti dává jak individuální péči, tak i univerzální vzory. Přitom funkce rodiny má velký význam i pro dospělé, pro které je rodina těžko postradatelnou institucí, skrze kterou se naplňují základní životní hodnoty.¹⁴ Funkce dnešní rodiny jsou podporování socializace – vychovávání dětí, vztahová podpora dospělých lidí a ekonomická podpora všech členů.¹⁵

¹³ MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana . *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha : Portál, 2010.

Podoby rodinného soužití v současné západní civilizaci, s. 11-15.str. 13.

¹⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vytahová síť*. Praha : Slon, 2003. Předmluva - Jaký smysl má rodina aneb Rousseauovo dilema, s. 9-13.

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana . *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha : Portál, 2010.

Podoby rodinného soužití v současné západní civilizaci, s. 11-15.str. 14.

Rodina je zásadní především pro její vazby a vztahy, které v ní přirozeně vznikají a pro její členy jsou nesmírně důležité. Je to především vztah mezi dítětem a rodičem, věnujícím mu dostatek pozornosti a přijetí, který dítěti dává pocit jistoty a bezpečí. Takový citový vztah je pak základem pro navazování dalších vztahů v širším sociálním okolí člověka a utváření důvěry nebo nedůvěry v druhé lidi. V případě, že takový vztah není dítěti umožněno navázat, vznikají problémy, které dítě mohou provázet celý život.¹⁶

Bowlby ve své teorii kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem vysvětluje na příkladu dětí, které byly na určitou dobu nuceny být bez matky, rané vazby matky a dítěte. Popisuje důkazy o tom, že většina dětí již ve věku asi tři měsíců reaguje odlišně na matku a na ostatní lidi. Dítě se při jejím příchodu usmívá a matku očima sleduje déle, než když uvidí někoho jiného. Když matka odchází, dítě pláče a má snahu matku následovat.¹⁷ Jakmile dítě překročí věk šesti měsíců, má sklon reagovat na událost odloučení od matky určitým způsobem. Při jeho umístění do cizího prostředí, kde se o něj starají cizí lidé, se dítě chová způsobem, které Bowlby dělí na tři fáze. Dítě nejprve prochází fází protestu, a je velmi nešťastné, snaží se matku získat zpět. Hlasitě nařiká a matku očekává. Ve druhé fázi zoufalství dítě stále myslí na matku, ale jeho chování svědčí o vzrůstající beznaději. Je uzavřené a pasivní, ve stavu hlubokého smutku. Ve třetí fázi, kterou nazývá Bowlby fází citového odcizení, při dlouhodobém odloučení od matky, kdy již dítě prošlo zkušeností přechodného citového připoutání k různým osobám, které přicházejí a odcházejí, začne se chovat jakoby mateřskou péčí a ani kontakt s lidmi nepotřebovalo. Přestane se poutat ke komukoli.¹⁸ Dlouhodobé odloučení od matky v raném věku dítěte může podle Bowlbyho vést k narušení duševního zdraví dítěte a může poznamenat i další vývoj jeho osobnosti.¹⁹

Přední dětský psycholog Zdeněk Matějček, se také zabýval odloučením dítěte od rodiny a jeho následky. V dlouhodobých výzkumech dokládal již v 60. letech negativní vliv pobytu dětí mimo rodinu v ústavních zařízeních na psychické zdraví dítěte. Formuloval základní potřeby dítěte a poukázal na to, že v ústavech tyto potřeby nejsou a ani nemohou být

¹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. Co děti nejvíc potřebují. Praha : Portál, 2008. Co potřebuje malé dítě?, s. 9-17.

¹⁷ BOWLBY, John. *Vazba : teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha : Portál, 2010. Vazebné chování u člověka, s. 177-186.

¹⁸ BOWLBY, John. *Vazba : Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha : Portál, 2010. Pozorování, jež je třeba vysvětlit, s. 35-42.

¹⁹ MATĚJČEK, Zdeněk . *Psychická deprivace v dětství*. Praha : Avicenum, 1974. 397 s.

naplňovány. Definoval pojem psychické deprivaci dítěte, jako „psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní (vitální) psychické potřeby v dostatečné míře a po dosti dlouhou dobu“²⁰ Základními potřebami pak jsou podle něj potřeba určitého množství podnětů, potřeba podmínek pro učení, potřeba prvotních společenských vztahů, především k mateřské osobě, což umožňuje dítěti základní integraci osobnosti a potřebu společenského uplatnění, umožňujících osvojit si různé společenské role a hodnotné cíle. Nenaplněním těchto potřeb vzniká psychická deprivace, která, jak dále říká Matějček, se projeví tím, že člověk není schopen přizpůsobit se situacím, které jsou v dané společnosti běžné a žádoucí. Je-li ukojování potřeb dlouhodobě nedostatečné, dochází k deprivaci. Odloučení dítěte od rodiny, především pak od matky, je deprivací situací, při které se dítěti nedostává možnosti uspokojení jeho základních potřeb. Shrnutím velkého množství různých výzkumů, dochází k závěru, že srovnání vývoje dětí z rodin a z ústavů vždy potvrzuje horší vývoj dětí z ústavů po stránce intelektové, emoční i charakterové.²¹

Jsou situace, kdy se rodina potýká s problémy, které zasahují do výchovy a vztahu k dětem, a dítě je ohroženo i přes to, že je v péči rodičů. Někteří rodiče péči o své děti zvládají obtížně a důsledkem toho dítě v rodině neprospívá. Často se jedná o rodiče, kteří se dlouhodobě potýkají s vážnými existenčními problémy, ztrátou bydlení, nejistými vztahy v rámci rodiny a ocitají se na okraji společnosti v pozici outsiderů. Těmto rodičům pak nezbývá síla na řešení svých problémů, ani problémů dětí. V takových případech často dochází k zanedbání. Tato situace je podle Konvičkové²² většinou zaviněna spíše projevem jejich snížené kapacity vyladit se na dítě, než že by chtěli záměrně dítěti ublížit. Zanedbání dítěte je také většinou spojené s chudobou a špatným sociálním postavením rodin. Proto je v takové situaci zvláště důležité, aby byla rodičům poskytnuta podpora a informace o potřebách jejich dítěte. Sociální služby by pak měly být zaměřené v těchto případech především na stabilizaci sociální situace a poté na rozvoj rodičovských dovedností. Sanace rodiny je jedním z nástrojů, kterými lze těchto cílů dosáhnout. Je to soubor opatření sociálně právní ochrany sociálních služeb a dalších opatření, jejichž základním principem je podpora

²⁰ MATĚJČEK, Zdeněk . Psychická deprivace v dětství. Praha : Avicenum, 1974. 397 s., str. 22.

²¹ MATĚJČEK, Zdeněk . Psychická deprivace v dětství. Praha : Avicenum, 1974. 397 s.

²² KONVIČKOVÁ, Marta. Zanedbávání péče o dítě a sanace rodiny. In BECHYŇOVÁ, Věra; KONVIČKOVÁ, Marta .*Sanace rodiny*. Praha : Portál, 2008. s. 35-49.

dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině. 23

Přes to, že sanace rodiny je již obecně uznávaným nástrojem, který řeší situaci rodiny dítěte, statistiky nenapovídají tomu, že by byl v České republice účinně používán. Podle publikace Ligy lidských práv, která vychází ze studie z roku 2002, bylo v České republice více než 50% dětí žijících v ústavech odebráno z rodiny ze sociálních důvodů. Je to z toho důvodu, že nejčastějším (a často jediným) způsobem řešení situace selhávající rodiny je umístění dítěte do ústavu, byť by takové opatření mělo být až řešením nejzazším. Česká republika se zavázala několika mezinárodními smlouvami k tomu, že k takovým situacím docházet nebude. Proto je Česká republika kontrolními orgány, které na plnění takových závazků dohlíží, často kritizována.²⁴

²³ BECHYŇOVÁ, Věra. Co je sanace rodiny. In BECHYŇOVÁ, Věra; KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny*. Praha : Portál, 2008. s. 17-29.

²⁴ BITTNER, Petr, et al. *Děti z ústavů!*. Praha : Liga lidských práv, 2007. 72 s. Dostupné z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/deti_z_ustavu.pdf>.

3. Dokumenty, kterými se ČR zavázala chránit rodinu

Existují různé dokumenty, které uznávají rodinná práva a práva dětí, které vyrůstají v rodině i mimo ni. Jsou to především pakty OSN²⁵, evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod podle čl. 8,²⁶ Úmluva o právech dítěte²⁷ a Listina základních práv a svobod²⁸ jako součást ústavního pořádku České republiky. V Českém právu je další důležitou normou upravující vztahy v rodině zákon o rodině.²⁹ Zákon o sociálně-právní ochraně dětí³⁰ upravuje cíle a povinnosti orgánů státu, které tyto orgány uplatňují při ochraně dětí. Zde se jako opatření sociálně právní ochrany dětí na prvním místě ustanovuje preventivní a poradenská činnost a práva rodičů a dětí na pomoc orgánu sociálně právní ochrany (dále jen OSPOD). Pro přehlednost je tato kapitola rozdělena na ty dokumenty, které mají mezinárodní povahu a závaznost, a vnitrostátní právo České republiky.

3.1 Mezinárodní dokumenty

Česká republika se zavázala chránit rodinu v různých mezinárodních smlouvách. Těmito smlouvami se připojila k mnoha dalším státům a podřídila se mezinárodní kontrole, která různými způsoby na dodržování těchto smluv dohlíží. Na základě Ústavy ČR čl. 10³¹ jsou tyto mezinárodní smlouvy součástí právního řádu a stojí v hierarchii nad zákony ČR.

3.1.1 Ochrana rodiny pakty OSN

V návaznosti na Všeobecnou deklaraci lidských práv³² (dále jen Deklarace), obecný

²⁵ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966) 120/1976 Sb., pro ČSSR vstoupil v platnost 23. března 1976 a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1968) 120/1976 Sb., pro ČSSR vstoupil v platnost 23. března 1976.

²⁶ 209/1992 Sb., pro ČSFR vstoupila v platnost 18. března 1992.

²⁷ 104/1991 Sb. Pro ČSFR vstoupila v platnost 6. února 1991.

²⁸ Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod, z 9. ledna 1991.

²⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“ Článek 10 Zákon č. 1/1993 Sb. - Ústava České republiky.

³² přijata OSN 10. prosince 1948.

mezinárodní dokument, který přinesl jako první ucelený katalog práv přiznaných každému jednotlivci, ale nebyl závazný³³, byly nakonec přijaty Valným shromážděním Organizace spojených národů (dále jen OSN) dva pakty. Ty lidská práva vymezily konkrétněji a podrobněji, formou již závazné mezinárodní smlouvy. Česká republika se k nim taktéž zavázala. Jedná se o Mezinárodní pakt o občanských a politických právech³⁴ a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech.³⁵ Mezi jinými právy se v obou dokumentech také uvádí práva spojená s rodinou a dětmi. Obracejí se především na státy jimi vázané.³⁶

Státy svým podpisem paktů podřídily svou legislativu a jednání mezinárodní kontrole, kterou vykonávají výbory k tomu zřízené. Díky zprávám jednotlivých států o stavu dodržování a naplňování práv a spolupráci s nezávislými odborníky, především z neziskových organizací, tak mohou výbory napomáhat státům v dlouhodobé revizi jejich legislativy a postupů, které se lidských práv dotýkají. Možnost podat stížnost o porušení článku paktu mají jak státy, tak skupiny i jednotlivci. Pokud se ukáže, že příslušný stát porušuje soustavně a závažně nějaké právo obsažené ve smlouvě, výbory se snaží navázat dialog a zasazují se o řešení problému.³⁷

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech³⁸ uvádí občanská a politická práva, které přísluší osobě a umožňují účast jedince na životě obce. Pakt zakládá dohlížející orgán Výbor pro lidská práva.³⁹ Cílem paktu je především hájit právo na život, nikdo nesmí

³³ BENEŠ, Roman. Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966 [online]. *E-polis.cz*, 24. březen 2005. [cit. 2011-05-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>. ISSN 1801-1438.

³⁴ 120/1976 Sb., pro ČSSR vstoupil v platnost 23. března 1976.

³⁵ 120/1976 Sb., pro ČSSR vstoupil v platnost 23. března 1976.

³⁶ BENEŠ, Roman. Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966 [online]. *E-polis.cz*, 24. březen 2005. [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>. ISSN 1801-1438.

³⁷ *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 1998 [cit. 2011-04-29]. Aktivní dohled na dodržování lidských práv prostřednictvím smluvně stanovených orgánů a zvláštních zpravodajů. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=546>>.

³⁸ 120/1976 Sb., pro ČSSR vstoupil v platnost 23. března 1976.

³⁹ BENEŠ, Roman. Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966 [online]. *E-polis.cz*, 24. březen 2005. [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>. ISSN 1801-1438.

být vystaven týrání, zotročování, nucené práci a svévolnému zadržení, a svobody, jakými jsou svoboda pohybu, svoboda projevu a svoboda sdružování.⁴⁰ Rodinných práv se týkají články 17 a 23. Článek 17 deklaruje, že nikdo nesmí do rodiny svévolně zasahovat a přiznává každému právo na ochranu před takovými útoky nebo zásahy.⁴¹ Článek 23 uznává rodinu jako přirozenou a základní jednotku společnosti, ukládá státu i společnosti ji chránit.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech jmenuje práva hospodářská, sociální a kulturní, jež pokrývají velké množství práv vztahujících se k hmotné situaci jedince. Kontrolu dodržování tohoto Paktu provádí z 18 expertů složený Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva, který předkládá zprávy k posouzení Hospodářské a sociální radě.⁴² Týká se témat práva na práci, práva organizovat odbory, práva na sociální zabezpečení, na životní úroveň, na zdravotní zabezpečení a na vzdělání a také práva na ochranu rodiny. Smluvní strany v tomto paktu v článku 10 odstavci 1 uznávají, že *„Nejširší možná ochrana a pomoc by měla být poskytnuta rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti, zvláště k jejímu založení a po dobu, kdy odpovídá za péči a výchovu nezletilých dětí.“* v druhém odstavci pak je vysloveno právo matky na zvláštní ochranu před a po narození dítěte⁴³

3.1.2 Rodina chráněna Úmluvou

Na půdě Rady Evropy, mezivládní organizace sdružující dnes již téměř všechny evropské státy, byl přijat začátkem 50. let dokument Úmluva o ochraně lidských práv a

⁴⁰ *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 1998 [cit. 2011-04-29]. Aktivní dohled na dodržování lidských práv prostřednictvím smluvně stanovených orgánů a zvláštních zpravodajů. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=546>>.

⁴¹ čl.17 1. *Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence ani útokům na svou čest a pověst.*

2. *Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům. čl.23 odst. 1. Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má právo na ochranu společnosti a státu.*

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966)120/1976 Sb., pro ČSSR vstoupil v platnost 23. března 1976

⁴² BENEŠ, Roman. Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966 [online]. *E-polis.cz*, 24. březen 2005. [cit. 2011-04-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>. ISSN 1801-1438.

⁴³ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech 120/1976 Sb., pro ČSSR vstoupil v platnost 23. března 1976.

základních svobod⁴⁴ (dále jen Úmluva nebo evropská Úmluva). Tento dokument vznikl na základě zkušenosti Evropy z II. světové války a potřeby zaručení ochrany lidských práv. Po II. světové válce již bylo totiž jasné, že pouhá prohlášení o nezbytnosti lidská práva chránit nestačí. Proto měla vzniknout mezinárodní smlouva, která bude založena na skutečné možnosti uplatnit individuální práva a svobody, které bude možné účinně chránit.⁴⁵ Od té doby zásadně ovlivňovala a dodnes ovlivňuje vývoj lidských práv v Evropě.

Pro téma této práce je pak zásadní článek 8 Úmluvy⁴⁶, který mimo jiné pojednává i o respektování soukromého a rodinného života. Vyhláší právo každého člověka na to, aby byl jeho rodinný život respektován. Ustanovení je konstruováno negativním způsobem. Státním orgánům zakazuje zasahovat do tohoto práva. Vymezuje ale určité okolnosti, kdy je nutné přijmout opatření k jeho ochraně. Zásah do rodinných práv pak musí být podle Úmluvy v souladu se zákonem a musí být nezbytný v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti. V rámci práva na respektování rodinného života, pak je především důležitá vyžadovaná podmínka zájmu ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.⁴⁷

Ustanovení Úmluvy i jejích protokolů jsou součástí právního řádu a jsou tedy přímo aplikovatelná soudy i jinými orgány státu. Úmluva však celou řadu pojmů sama nedefinuje, její sdělení jsou poměrně obecná. Výklad je dán především rozhodovací činností Evropského soudu pro lidská práva.⁴⁸ Cílem evropských států byla totiž také účelná vynutitelnost práv a svobod zakotvených v Úmluvě. Proto byl Úmluvou vytvořen tento nezávislý soud, který má

⁴⁴ 209/1992 Sb., pro ČSFR vstoupila v platnost 18. března 1992.

⁴⁵ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská Úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha : Linde Praha, 2003. 743 s str 10, 11.

⁴⁶ čl. 8: *Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.*

Úmluva o lidských právech a základních svobod, 209/1992 Sb., pro ČSFR vstoupila v platnost 18. března 1992.

⁴⁷ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská Úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha : Linde Praha, 2003. 743 s. str 201.

⁴⁸ JUNGWIERT, Karel . *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Praha : IFEC s.r.o., 2003. Předmluva k českému vydání, s. XV.

oprávnění projednávat individuální stížnosti na porušení těchto práv.⁴⁹ Blíže o tomto orgánu Rady Evropy bude pojednávat kapitola čtyři.

3.1.1 Děti musí být chráněné přednostně

Zájem dětí stojí nad zájmy jiných. Práva dítěte chráníme přednostně. Dítě má právo na řádnou výchovu a prostředí, kde jsou naplňovány jeho potřeby. Rodič v žádném případě nemůže být oprávněn činit nějaká opatření, která by dítěti škodila. Je ale také v zájmu dítěte, aby byly zachovány jeho rodinné vazby, které lze přerušit pouze ve výjimečných případech.⁵⁰

Nejvýznamnější mezinárodní dokument, který práva dítěte chrání, byl přijat OSN v roce 1989 a nese název Úmluva o právech dítěte⁵¹. Zde došlo ke shromáždění a formulování zvláštních výsad a potřeb ochrany dětí z hlediska všech lidských práv v jediném dokumentu. Výbor pro práva dítěte, který na základě tohoto dokumentu vznikl, dohlíží na jeho plnění a posuzuje zprávy jednotlivých států.⁵²

Zájem dítěte je zde vyzdvížen jako přední hledisko všech činností, které se ho týkají. Jsou zde vyjmenovány jeho práva na zvláštní ochranu a povinnosti státu na respektování a zaručení jeho sociálních, kulturních i jiných lidských práv. Státy, které se zavázaly Úmluvou, jsou podle tohoto dokumentu povinny v co největší míře zajistit dítěti ochranu před různými formami násilí, zneužívání nebo zanedbávání, uznávají právo každého dítěte na podmínky nezbytné pro jeho tělesný, duševní duchovní, mravní a sociální rozvoj. Úmluva ale o právech dítěte hovoří především v souvislosti a v souladu s rodinnými právy, které se dítěte týkají. Státy se Úmluvou zavazují k ochraně práva dítěte na to, že může být se svou rodinou, zavazují se ji chránit a podporovat a v případě materiální nouze jí poskytnout podporu v oblasti zabezpečení potravin šatstva a bydlení. Také se zavázaly, že dítě nebude od rodiny odděleno proti vůli jeho rodičů, pokud to nebude v zájmu dítěte a podle platné legislativy.

⁴⁹ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská Úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha : Linde Praha, 2003. 743 s. str 10.

⁵⁰ Jana Martinková, Rešpektovanie rodinného života podľa článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právech , Právnik 4/2005.

⁵¹ 104/1991 Sb. Pro ČSFR vstoupila v platnost 6. února 1991.

⁵² OSN Praha : *Nástroje na ochranu lidských práv - Další úmluvy* [online]. 2005 [cit. 2011-05-02]. Lidská práva. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=6&subkap=31>>.

Dítěti je zde také výslovně připsáno právo na kontakt s rodiči, pokud je od nich odděleno.⁵³

Mohlo by se zdát, že evropská Úmluva, která ukládá státu respektovat soukromý a rodinný život, je v rozporu s Úmluvou o právech dítěte. V samotném článku 8 Úmluvy je však jasně řečeno, že v některých případech je nutné do práv rodiny zasáhnout. Naopak v Úmluvě o právech dítěte je velice často akcentována potřeba dítěte vyrůstat v rodině a jeho právo na život s jeho rodinou. Tyto dva dokumenty tedy nestojí proti sobě, ale navzájem se doplňují. Velkým problémem, pak může být fakt, že Úmluva o právech dítěte není vykládána v kontextu Úmluvy pro lidská práva, tedy v souvislosti s právem na rodinný život.⁵⁴ Pokud ale někdo takto nerespektuje rodinná práva v ní zakotvená, může se dostat do rozporu i s Úmluvou o právech dítěte, kde je akcentován názor, že pro blaho dítěte je fungující rodina zásadní. Tak jak je to napsáno v úvodní části Úmluvy o právech dítěte *...dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc... rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávající že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí...*⁵⁵

3.2 Vnitrostátní právo

Úprava práva týkající se rodiny a dětí, je v mnoha různých zákonech České republiky. Pro účely této práce jsem vybrala spíše ta ustanovení, která se úpravě rodinných práv věnují z hlediska zasahování do rodinných práv nebo z pohledu ohroženého dítěte.

⁵³ 104/1991 Sb. Pro ČSFR vstoupila v platnost 6. února 1991.

⁵⁴ ŠABATOVÁ, Anna. *Český Helsinský výbor* [online]. 2007 [cit. 2011-05-05]. Situace a práva dětí žijících mimo rodinu. Dostupné z WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2008030409>>.

⁵⁵ Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb. Pro ČSFR vstoupila v platnost 6. února 1991.

3.2.1 Rodina chráněna LZPS

Listina základních práv a svobod⁵⁶ deklaruje právo na ochranu před neoprávněným zásahem do rodinného života stejně jako ochranu rodičovství a rodiny. Listina v souladu s Úmluvou o právech dítěte chrání přednostně děti a mladistvé, kteří mají podle tohoto dokumentu právo na výchovu v rodinném prostředí. Článek stanoví, za jakých podmínek může být právo rodičů omezeno, ale také zakládá povinnost státu rodičům pomáhat.

3.2.2 Zákony

České rodinné právo se zakotvuje především v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí⁵⁷ upravuje cíle, povinnosti a meze působení orgánů státu, které tyto orgány uplatňují při ochraně dětí. Předběžné opatření, které je často prováděno OSPOD a často do rodinných práv je tímto opatřením zasaženo, je upraveno v Občanském soudním řádu. V této kapitole stručně nastíním, jaký je obsah zmíněných zákonů, přičemž budu vybírat ty informace, které se nejvíce dotýkají tématu práce.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině upravuje vztahy v rodině, především vůči dětem, vymezuje pojem rodičovské zodpovědnosti, (§31 odst. 1) kterou může omezit pouze soud (§42), a práva a povinnosti při péči o děti a jeho zastupování. Ukládá povinnost rodičů chránit zájmy dítěte (§31 odst. 2). Je zde vyhlášeno právo dítěte na informace a právo vyjádřit se a být slyšeno v záležitostech, která se ho týkají (§31 odst. 3). Zákon uznává, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče (§32 odst. 1).

V tomto zákoně jsou také zakotvena opatření, kterými do života rodiny a práv s ní spojenými může stát zasahovat. Pokud to situace vyžaduje, vymezuje případy, ve kterých může být rodičovská zodpovědnost pozastavena, omezena a v jakých případech ji mohou být rodiče i zbaveni (§44). Jako krajní možnost, v případě, že je výchova dítěte vážně ohrožena a je-li to v zájmu dítěte nutné, může soud podle tohoto zákona nařídit i předání dítěte do veřejné péče

⁵⁶ Čl. 10 (2) *Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.*

Čl. 32 (1) *Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*

(4) *Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. (5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.*

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod, z 9. ledna 1991.

⁵⁷ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

státu, do ústavního zařízení, nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Zároveň je ale povinen přezkoumat, zda důvody tohoto nařízení dále trvají. K tomu má soud využít zprávy OSPOD a vyjádření dítěte i rodičů. Pokud soud zjistí, že důvody dále netrvají, musí soud ústavní výchovu zrušit (§46).⁵⁸

Zákon o sociálně právní ochraně dětí⁵⁹ je základním zákonem, kterým se provádí v České republice ochrana dětí. I když ochrana dětí se promítá i do mnoha dalších právních předpisů, zde je vymezena činnost státních orgánů ve věcech ochrany dětí a pravidla, kterými se tyto orgány řídí. Je zde také definováno, co znamená sociálně-právní ochrana (§1 odst. 1):

Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména

a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,

b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,

c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.⁶⁰

Tímto zákonem se také zakládá OSPOD, který podle tohoto zákona provádí sociálně-právní ochranu. Její zásady jsou taktéž v zákoně definovány. V rámci této práce není nutné vyjmenovávat jednotlivá ustanovení, ale je dobré připomenout, že OSPOD nemá pouze kontrolní funkci a jeho úkolem primárně není odebírání dětí, což by se někdy mohlo zdát. Naopak, zákon definuje poradenskou a preventivní činnost OSPOD na prvním místě, až poté vyjmenovává jednotlivá opatření, které OSPOD využívá, pokud nástroje prevence selžou. Nástrojem prevence je podle zákona i sanace rodiny.⁶¹

Z ustanovení §76 o předběžném opatření⁶² vyplývají dvě situace, v nichž je povinností OSPOD navrhnout odnětí dítěte z péče rodičů. Je to v případě, kdy se dítě octlo bez jakékoliv péče, nebo v případě, že jeho život nebo příznivý vývoj jsou vážně ohroženy nebo narušeny. Ukládání tohoto opatření, které velmi vážně zasahuje do rodičovských práv, bylo kritizováno veřejným ochráncem práv (dále jen ochránce). Ten totiž během své praxe došel k zjištění, že návrh na vydání předběžného opatření je často nesprávně využíván tam, kde by jinak měl být podán návrh na umístění dítěte do ústavního zařízení, nebo některé měkčí prostředky

⁵⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁰ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 14.7.2009 [cit. 2011-05-03]. Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7242>>.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Ustanovení § 76a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

k nápravě.⁶³

⁶³ MOTEJL, Otakar, et al. *Rodina a dítě : Sborník stanovisek veřejného ochránce práv* [online]. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007

4. Evropský soud pro lidská práva

Jedním ze zásadních přínosů evropské Úmluvy je zřízení Evropského soudu pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku. Tento strážce hodnot, zakotvených v Úmluvě, se tak stal první mezinárodní institucí svého druhu. Je nejvyšším a jediným vykladatelem Úmluvy a má důležitou úlohu ve všech státech Rady Evropy. Jeho judikatura má vliv na rozhodování soudů a i jiných státních orgánů a jeho rozsudky často vyvolávají změny v zákonech.⁶⁴

V této kapitole se zaměřím na úlohu Evropského soudu pro lidská práva (dále jen ESLP) na poli lidských práv, jakými případy, respektive stížnostmi se soud může zabývat, jaký dopad mají rozhodnutí soudu a jaká je jeho právní argumentace při ochraně lidských práv v rámci Evropy. O jeho zřízení pojednává čl. 19 Úmluvy⁶⁵ jako o soudu, který má zajistit plnění závazků přijatých státy v Úmluvě. V roce 1959 byli zvoleni první členové Evropského soudu, a tak započala jeho činnost.⁶⁶

4.1 Úloha Evropského soudu pro lidská práva

ESLP postupně od svého vzniku nabýval na důležitosti. Jak byly přijímány nové protokoly, prohlubovaly se jeho kompetence a působení na lidskoprávní tematiku. Během své existence výrazně ovlivňoval a dále ovlivňuje způsob výkladu Úmluvy, a nejen to. Tento orgán rady Evropy významně přispívá k jednotnému posuzování a vykládání ochrany lidských práv v Evropě.⁶⁷ Svými rozsudky a právní argumentací nejenže rozhoduje o tom, zda byla či nebyla porušena základní práva, ale také zpětně působí na soudy jednotlivých států a udává, jak se má vykládat evropská Úmluva, která je pojatá obecně a ponechává státům velký prostor pro jejich vlastní výklad. Praxe a judikatura soudu tak nároky Úmluvy zpřesňuje a objasňuje. Jeho význam je velký. Evropský soud je nejvyšším orgánem vykládajícím úmluvu, prvním mezinárodním soudním orgánem ochrany lidských práv, ztělesněním univerzálních hodnot, výspou demokracie i „zaslíbenou zemí“, jíž žalující dosáhne až po procesním

⁶⁴ BERGER, Vincent. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Praha : IFEC s.r.o., 2003. Úvodní slovo autora k českému vydání, s. XIII.

⁶⁵ 209/1992 Sb., pro ČSFR vstoupila v platnost 18. března 1992.

⁶⁶ European court of human rights in brief , dostupný z : http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/DF074FE4-96C2-4384-BFF6-404AAF5BC585/0/Brochure_en_bref_EN.pdf [online].

⁶⁷ ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. [s.l.] : [s.n.], 2008. 198 s.

maratónu ve své zemi. Jeho posláním se týká všech, kteří podléhají jurisdikci států, které přijaly Úmluvu.⁶⁸

Původně působil soud v návaznosti na Komisi pro lidská práva, která posuzovala stížnosti. Od roku 1998, kdy vstoupil v platnost protokol č. 11, kterým došlo k nahrazení této komise a původního soudu jedinou soudní institucí, se ale již jednotlivci mohou obrátit přímo na soud. Stížnost musí senát nebo výbor soudu projednat, a pokud jí neshledá nepřijatelnou, stížnost směřuje vůči státu Rady Evropy, který je Úmluvou vázán. ESLP se může zabývat pouze stížnostmi na porušení práv, které zaručuje Úmluva, v situaci, kdy je řádně podána stížnost proti aktu některého ze státních orgánů, nikoli jednotlivce, nebo soukromého subjektu. ESLP nemůže rušit či měnit rozhodnutí soudů země, vůči které byla vznesena stížnost, ani nezasahuje do činnosti orgánů státu. Na ESLP se může jednotlivec obracet až po vyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků, a to až šest měsíců po té, co mu bylo doručeno rozhodnutí poslední soudní instance daného státu.⁶⁹

Relevance či autorita rozhodnutí soudu je pro právní řády jednotlivých států různá a určení hierarchie a vnitrostátní závaznost judikatury ESLP je v kompetenci členských států. Evropská Úmluva je v některých státech postavena na úroveň ústavy, jinde na roveň obyčejných zákonů, z toho pak také vyplývá, jaký status bude mít judikatura ESLP.⁷⁰

4.2 Právní argumentace

ESLP za dobu své existence zformuloval v rozsudcích právní věty, které vykládají článek 8 Úmluvy a týkají se omezení rodičovské zodpovědnosti. Z jeho právní argumentace vyplývá, jak budou posuzovány případy, kde k takovému zásahu do rodinných práv došlo. Právní věty shromáždil ve své publikaci prof. Judr. Jan Svák, CSc.⁷¹ a další čerpám

⁶⁸ BERGER, Vincent. *Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha : Auditorium, 2006. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva, s. 256.

⁶⁹ Dokumentace určená těm, kteří se chtějí obrátit na Evropský soud pro lidská práva. *European court of human rights* [online]. 06/2010, [cit. 2011-05-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/65405733-DCA8-4BF1-9B33-824A06CA4754/0/CzechP0pack.pdf>>.

⁷⁰ BERGER, Vincent. *Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha : Auditorium, 2006. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva, s. 256.

⁷¹ SVÁK, Ján. *Ochrana lidských práv*. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s.

z rozsudků Evropského soudu.⁷² Jednotlivé právní věty jsem pro přehlednost označila číslicemi. Dále v textu budu odkazovat na tyto věty tímto číselným označením. Následuje shrnutí právních vět, které se vztahují k tématu práce.

- **1** : „Pro rodiče a dítě je být spolu podle ustálené judikatury ESLP základním prvkem rodinného života.“⁷³ ... a vnitrostátní opatření, která jim v tom brání, představují zásah do práva zaručeného článkem 8 Úmluvy.⁷⁴ Takový zásah není v rozporu s článkem 8, pouze je-li „v souladu se zákonem“, sleduje-li některý nebo některé z cílů uvedených v druhém odstavci tohoto článku a je-li pro dosažení těchto cílů „nezbytný v demokratické společnosti“. Pojem „nezbytnosti“ znamená zásah založený na naléhavé společenské potřebě, která je zejména přiměřená sledovanému legitimnímu cíli.“⁷⁵
- **2** „...možnost společného žití znamená pro rodiče a jeho dítě základní element rodinného života a přirozený rodinný vztah není ukončen tím, že je dítě svěřeno do státní péče.“⁷⁶
- **3** „Možnost umístit dítě do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu nemůže sama osobě odůvodňovat jeho násilné odnětí biologickým rodičům; takový zásah do práva rodičů těšit se rodinnému životu se svým dítětem ve smyslu článku 8 Úmluvy musí být nadto ještě „nezbytný“ s ohledem na další okolnosti“⁷⁷
- **4** „Rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah; takové opatření se tedy musí opírat o dostatečně závažné a pádné argumenty motivované zájmem dítěte.“⁷⁸
- **5** „...přistoupit k úplnému rozdělení rodiny... se zdá být nejradikálnějším opatřením, které

⁷² Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice 26. října 2006 a rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice, 21. června 2007.

⁷³ Rozsudek ESLP Kutzner proti Německu, leden 2002 In: Wallová a Walla proti České republice, 26. října 2006, §68 a Havelka a ostatní proti České republice, 21. června, 2007 § 53.

⁷⁴ Rozsudek ESLP K. a T. proti Finsku červenec 2001 In: Wallová a Walla proti České republice, 26. října 2006, §68 a také In: Havelka a ostatní proti České republice, 21. června 2007 § 53.

⁷⁵ Rozsudek ESLP Couillard Maugery proti Francii, 1. července, 2004 In: Wallová a Walla proti České republice 26. října 2006, §68 a také In: Havelka a ostatní proti České republice, 21. června 2007 § 53.

⁷⁶ Rozsudek ESLP Rieme proti Švédsku Annuaire1992, č.226-B, In: SVÁK, Ján. Ochrana lidských práv. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s., s. 664.

⁷⁷ Rozsudek ESLP K. a T. proti Finsku, 12. července 2001; Kutzner proti Německu, leden 2002 In: Wallová a Walla proti České republice, 26. října 2006, §71 a Havelka a ostatní proti České republice, 21. června 2007 §55.

⁷⁸ Rozsudek ESLP Scozzari a Giunta proti Itálii, srpen 2000 In: Wallová a Walla proti České republice, 26. října 2006, §70 a Havelka a ostatní proti České republice, 21. června 2007 §55.

lze uplatnit pouze v nejdůležitějších případech.“⁷⁹

- **6** „...právo rodiče a dítěte na respektování rodinného života obsahuje též právo na přijetí opatření směřující k obnově jejich spolužití.“⁸⁰
- **7** „svěření dítěte do veřejné péče musí být obvykle považované za dočasné opatření, které se zruší, hned jak k tomu nastane vhodná situace a jakýkoli vykonávací úkon musí být v souladu s konečným cílem, kterým je obnovení spojení biologického rodičovství s dítětem...Takováto opatření mohou být použita jen za výjimečných okolností a mohou být ospravedlnitelná, jen pokud vycházejí z požadavku nadřazeného zájmu dítěte.“⁸¹
- **8** „Stát má vůči rodinnému svazku většinou úlohy vyplývající z tzv. pozitivního závazku, to znamená, že jeho úlohou je podporovat a chránit práva vyplývající z rodinného života a v případech zásahu do nich musí preferovat zájmy dětí.“⁸²
- **9** „Soud... zformuloval pozitivní povinnost státu, která ho nejen omezuje v kladení překážek pro obnovení společného žití dětí s rodiči, a nutí ho též vykonávat aktivní kroky vedoucí k tomuto cíli. Soud uvedl, že pozitivní povinnost přijmout opatření na ulehčení obnovy rodiny hned jak to bude rozumně možné, spočívá na příslušných orgánech od začátku převzetí dítěte do veřejné péče a to čím dál tím větší silou, avšak v rovnováze s povinnostmi uvážit to, co je ve svrchovaném zájmu dítěte.“⁸³
- **10** „Článek 8 navíc ukládá státu pozitivní závazky, které jsou těsně spjaty s účinným „respektováním“ rodinného života. Jakmile je tedy prokázána existence rodinného vztahu, musí stát v zásadě jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a přijmout vhodná opatření za účelem sloučení rodiče s dítětem.“⁸⁴
- **11** „...minimum, jaké se dá od státu očekávat, je, že bude čas od času znovu přehodnocovat, jestli se situace v rodině o něco nezlepšila. Výhlídky na obnovu rodiny se

⁷⁹ Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice, 26. října 2006, §73 In: Havelka a ostatní proti České republice, 21. června, 2007§ 59.

⁸⁰ Rozsudek ESLP Olsson proti Švédsku, 24. března 1988, In: SVÁK, Ján. Ochrana lidských práv. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s., s. 648.

⁸¹ Rozsudek ESLP Eriksson proti Švédsku, 22. června, 1989 In: SVÁK, Ján. Ochrana lidských práv. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s., s. 665.

⁸² Rozsudek ESLP Nielsen z 28. prosince 1988, In: SVÁK, Ján. Ochrana lidských práv. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s., s. 648.

⁸³ Rozsudek ESLP K.T. proti Itálii z 12. července 2001 In: SVÁK, Ján. Ochrana lidských práv. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s., s. 667.

⁸⁴ Rozsudek ESLP Kutzner proti Německu, leden 2002 In: Wallová a Walla proti České republice, 26. října 2006 §71 a Havelka a ostatní proti České republice, 21. června 2007, §56.

- postupně sníží a nakonec zaniknou, když biologickým rodičům a dětem není nikdy dovoleno se stýkat, nebo jen tak zřídka, že žádné přirozené pouto nemá naději mezi nimi vzniknout.*“⁸⁵
- **12** „...nedostatečná spolupráce není naprosto rozhodující skutečností, jelikož nezbavuje příslušné orgány povinnosti uplatnit prostředky, které by umožnily zachování rodinného vztahu.“⁸⁶
 - **13** je „ podstatné, aby rodič mohl mít přístup k informacím, na základě kterých státní orgány rozhodly o vzetí dítěte do ochranné péče.“⁸⁷
 - **14** „...vzetí novorozence do péče veřejného orgánu hned po narození je extrémně tvrdým opatřením. Jsou potřebné neobyčejně vážné důvody pro to, aby mohlo být dítě odebrané z péče matky proti její vůli bezprostředně po narození a na základě jednání, které by probíhalo bez účasti matky anebo jejího druha.“⁸⁸
 - **15** Při aplikaci článku 8 Evropské Úmluvy se „...vyžaduje, aby se zohlednila konkrétní situace a zvláštní okolnosti případu. Za takové ESLP nepovažuje automatické odnímání rodičovských práv při ukládání trestu odnětí svobody“⁸⁹

⁸⁵ Rozsudek ESLP K.T. proti Itálii, 12.července 2001 In: SVÁK, Ján. Ochrana ľudských práv. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s., s. 667.

⁸⁶ Rozsudek ESLP Couillard Maugery proti Francii 1. července 2004 In: Havelka a ostatní proti České republice, 21. června 2007, §60.

⁸⁷ Rozsudek ESPL K. M. proti Velké Británii, 10. května 2001 In: SVÁK, Ján. Ochrana ľudských práv. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s., s. 663.

⁸⁸ Rozsudek ESLP K. a T. proti Finsku, 12. července 2001 In: SVÁK, Ján. Ochrana ľudských práv. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s., s. 661.

⁸⁹ Rozsudek ESLP Sabou a Pircălab proti Rumunsku, 28. září, 2004. In: SVÁK, Ján. Ochrana ľudských práv. 2.rozšířené vydání. [s.l.] : [s.n.], 2006. 1100 s., s. 661.

5. Omezení rodičovské zodpovědnosti státem z pohledu Evropského soudu pro lidská práva

To, že jsou v České republice práva na rodinný život porušována a že bylo zasahováno do práva na rodinný život neoprávněně, lze ukázat na různých případech rodin, kde byly děti od svých rodičů násilně odděleny.

Zájem dětí je chráněn přednostně, jeho práva jsou tedy i více chráněna. Soud někdy musí rozhodnout o tom, že dítě je nutné odebrat z rodiny proti vůli rodičů. Takový zásah do práv rodičů i dítěte je velice vážný. Je nutné si uvědomit, co pro dítě jeho rodina znamená, ať je jakákoli, a k takovému opatření se uchýlit až teprve poté, co není možné situaci řešit jinak. Proto jsou stanoveny zákonné podmínky, které určují, kdy je tento krok nutné učinit.

V České republice mají v kompetenci vyhledávat ohrožené děti a rodiny, které potřebují nějakou formu pomoci, OSPOD. Tyto úřady také zjišťují, jaké jsou podmínky v rodině, a pokud vyhodnotí situaci jako velice závažnou a všechny jiné možnosti vyčerpají, podávají návrh soudu směřující k tomu, aby dítě bylo umístěno do ústavní výchovy. Přitom jejich úloha v rodině nekončí, dál zjišťují, zda se situace v rodině nestala pro výchovu dětí příznivější a zda zde není možnost, aby se dítě vrátilo do své přirozené rodiny.

Ochránce po sedmiletém působení na poli sociálně-právní ochrany vydal publikaci, ve které poukazuje na mnoho problémů, které při ochraně práv dětí a rodiny vznikají. Zveřejnil i některé případy, které byly v nějakém smyslu průlomové. Pro účely této práce byl vybrán takový, který se datuje z pozdějšího období a který doplní dva rozsudky ESLP. Tyto tři případy jsem vybrala proto, abych mohla problematiku omezování rodičovských a rodinných práv v České republice popsat přímo na konkrétních případech.

Rozhodla jsem se vyjít z popisů, které byly vytvořeny na základě pečlivého prošetření případu a jsou do jisté míry z nezávislého zdroje. Nevycházela jsem z vlastního průzkumu, protože nemám přístup ke konkrétním spisům, které jsou pod přísnou ochranou zákona. Domnívám se, že pro účely této práce, kde chci především upozornit na právní argumentaci ESLP, to postačí.

Na těchto případech se ukáže, jak ochranu dětí a rodiny praktikují orgány ČR, k jakým

došlo pochybením a jak to posoudil nebo by mohl posoudit Evropský soud z hlediska článku 8 Úmluvy.

5.1 Rodina A ⁹⁰

V listopadu 2005 započal ochránce šetření případu, kde bylo na základě návrhu OSPOD odebráno z rodiny novorozeně ihned po porodu.⁹¹

5.1.1 Situace rodiny a okolnosti případu

Paní M ⁹² žila se svým druhem P a čekala dítě. Rodina se dostala do evidence OSPOD ještě před narozením dítěte a to na popud jedné ze sociálních pracovník porodnice, kam paní M chodila na kontroly. Obsahem tohoto oznámení bylo, že měla před šesti lety žloutenku typu C, že má zkušenosti s užíváním drog a v průběhu těhotenství několikrát požila marihuanu.⁹³

OSPOD provedl po narození dítěte šetření v místě, kde paní M žila se svým přítelem. Shledal, že nemá připravenou výbavičku (žádné oblečení a dětská postýlka byla bez matrace) a že prostředí není vhodné pro péči o malé dítě. V zápisu šetření je například uvedeno, že byt „připomíná spíše doupě či staveniště“⁹⁴, že se po bytě pohybují neznámí lidé, kteří odcházejí a přicházejí, ve zdi že je díra. To, že přítel do doby, než se paní M vrátí s novorozencem D z porodnice, dá vše do pořádku, pracovníci OSPOD považovali za nereálné a navrhovali, aby se na přechodnou dobu přestěhovala ke své matce. Paní M ale odmítla jejich návrh a chtěla pečovat o dítě tam, kde v té době bydlela. Pracovníci přes to ještě provedli šetření u její matky. Ta se do případu své dcery nechtěla nijak angažovat. Tvrdila, že její dcera se o sebe spolu s přítelem dokáže postarat. Uvedla, že oblečení pro dítě a matrace do postýlky jsou

⁹⁰ MOTEJL, Otakar, et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv : Rodina a dítě*. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. Závěrečná zpráva ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezl. D.P, s. 182-190. Sp. zn.: 3998/2005/VOP/KP.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Na rozdíl od rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, Veřejný ochránce práv nezveřejňuje jména dotčených osob. Proto jsou v této kapitole jména nahrazeny pseudonymy.

⁹³ MOTEJL, Otakar, et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv : Rodina a dítě*. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. Závěrečná zpráva ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezl. D.P, s. 182-190. Sp. zn.: 3998/2005/VOP/KP.

⁹⁴ Tamtéž.

uschovány u ní.⁹⁵

Na základě těchto dvou šetření vznikly závěry o tom, že paní M nemá vybavičku pro dítě, nejsou zajištěny vhodné bytové podmínky, existuje podezření z drogové závislosti a soud vydal návrh na nařízení předběžného opatření, kterým dítě předal do péče kojeneckého ústavu.⁹⁶

Týž den se matka paní M dostavila na úřad. Uvedla, že si neuvědomila závažnost situace a že dcera může být i s dítětem u ní. Také řekla, že si myslí, že dcera žádné návykové látky neužívá. Paní M navštívila úřad také a prohlásila, že o dítě je schopná a chce se starat. Hned poté, co došlo k předběžnému opatření, se tedy snažila situaci řešit. Opět uvedla, že žádné drogy neužívá. Dítě dál zůstávalo v kojeneckém ústavu. Jak vyplývá z popisu případu ochránce, sociální pracovníky již nové informace o možnosti paní M bydlet u její matky nezajímaly, uvedli, že „již mají věc vyřešenou, pro ně to tím skončilo, nyní ponechají věc na rozhodnutí soudu“. Paní M byly návštěvy v kojeneckém ústavu odepřeny z důvodu, že nekojí. Byla jí pouze nabídnuta pomoc při zajištění protidrogového léčení.⁹⁷

Paní M se tedy obrátila na Kancelář veřejného ochránce práv (dále jen Kancelář). Pracovnice Kanceláře později navštívily paní M v místě jejího bydliště. Zjistily, že porodila předčasně, to, že by mohlo dojít až k odebrání dítěte hned po porodu, na to ji nikdo neupozornil. V rozhovorech zjistily, že byt v době šetření, které bylo zásadní pro návrh předběžného opatření, byl ve fázi rekonstrukce a zrovna byly prováděny ty nejhorší práce. Podle paní M byla situace v bytě evidentně nasvědčující tomu, že probíhala rekonstrukce. Zdálo se jí až k smíchu, jak sociální pracovnice situaci vyhodnotily zkresleně. Například v tom, že se po bytě pohybovali cizí lidé, neodhalili běžnou situaci v rekonstruovaném domě. Cizí lidé byli řemeslníci. Díry ve zdi byly vytvořeny záměrně, kvůli zavedení vody. Takové jednání a přístup si paní M vysvětluje tím, že sociální pracovnice byly zaujaté vůči jejímu partnerovi, který nemá ve městě dobrou pověst. V době návštěvy pracovnice Kanceláře zjistily, že dům, ve kterém matka bydlí, má dvě místnosti, je zde nové funkční WC, koupelna ještě není dokončena, je zde i kuchyně s vybavením, pračka, i je zavedena voda. Díry ve zdi

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

zde již nebyly.⁹⁸

Zástupci Kanceláře se ptali po důvodech odebrání dítěte. Pracovníci OSPOD uvedli, že zahájení šetření bylo z důvodu podezření na drogovou závislost matky. Dále se odkazovali na další obecně známé skutečnosti, které se šířily po obci. Původ informací, které vedly k tak váženému zásahu do základních lidských práv, nebyly schopni určit. Zároveň potvrdili, že paní M neupozornili na hrozbu odnětí dítěte z její péče.⁹⁹

5.1.2 Právní argumentace

V případě rodiny A by mohla být relevantní tato právní argumentace ESLP. Jednotlivé právní věty jsou čerpány z jedinečné slovenské publikace Ochrana lidských práv, kde prof. Judr. Jan Svák, CSc. shrnuje v jedné z kapitol právní argumentace Evropského soudu v případech, kde byla odňata rodičovská práva.¹⁰⁰ Právní věty jsem uvedla již v kapitole 4.2 právní argumentace. Věty parafrázuji do zkrácené verze a odkazuji na ně číslicemi, kterými jsou ve zmíněné kapitole označeny.

OSPOD nepracoval na zlepšení situace rodiny, především nenabízel více možností řešení bytové situace. Byla zde nabídka pomoci se sháněním protidrogové léčby, ale v tomto případě zjevně nebyla nutná. Dítě bylo ještě v porodnici hned po porodu paní M odebráno. Z pohledu právní argumentace (č. 8) bychom mohli zpochybnit, zda tato pomoc vedla k podpoře a ochraně práv vyplývajících z rodinného života, a zda v tomto případě byly preferovány zájmy dítěte, v tomto případě novorozence, který má především potřebu blízkosti matky.

Z právní argumentace Evropského soudu (č. 6 a 7) vyplývá, že svěření dítěte do veřejné péče by mělo být většinou považováno za dočasné a měla by být přijata opatření, která povedou k návratu dítěte k jeho přirozené rodině. Dítě by se mělo vrátit do původní rodiny hned, jak k tomu nastane vhodná situace. Bohužel OSPOD se odmítl dále zabývat poměry v rodině poté, co dítě bylo odebráno z rodiny. Dítě tak bylo v kojeneckém ústavu i

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ SVÁK, Ján. *Ochrana lidských práv*. 2.rozšířené vydání. Žilina : Poradca podnikateľa, 2006. Výkon rodičovských práv a ich obmedzenia, s. 650-668.

přesto, že dále netrval důvod jeho umístění mimo přirozenou rodinu a byt byl již částečně zrekonstruován.

V tomto případě došlo k odebrání dítěte hned po narození, a to bez souhlasu matky, navíc na to Paní M nebyla upozorněna předem. Nepodložené informace, pověst v obci, dohady o tom, zda užívá či neužívá nějaké zakázané látky, pouhé podezření nebo klepy nemohou být závažným důvodem, který by takové opatření odůvodňovalo. Proto by jednání státních zaměstnanců mohlo být v rozporu s argumentací Evropského soudu (č. 14). Zde se totiž upozorňuje na fakt, že odnětí novorozence bez souhlasu matky ihned po narození je nutné vnímat jako extrémně tvrdé opatření, pro které musí existovat zvlášť vážné důvody.

Paní M nebylo dovoleno se stýkat s jejím čerstvě narozeným dítětem, přitom jediný důvod, který byl uveden, byl, že nekojí, proto její návštěvy nejsou nutné, navíc OSPOD situaci v rodině nesledoval po té, co dítě bylo odebráno. V soudní argumentaci (č. 11) se občasné přehodnocení situace v rodině považuje za minimum toho, co by se v takové situaci od státu dalo očekávat, a upozorňuje se na nebezpečí zániku přirozeného pouta mezi rodičem a dítětem, pokud jim není kontakt umožněn.

5.1.3 Závěr

V tomto případě šlo o příklad užití předběžného opatření k zásahu do rodinných práv neoprávněně. Je politováníhodné, že trauma způsobené odloučením dítěte od rodiny bylo zcela zbytečné. Z právní argumentace Evropského soudu lze usuzovat, že takový případ by hodnotil v neprospěch České republiky, protože kroky, které státní úředníci podnikli, byly v rozporu s výkladem čl. 8 Úmluvy, tak jak ho lze vyčíst z jednotlivých právních argumentací i z citované zprávy ochránce.

5.2 Wallovi

Zásadním rozsudkem pro Českou republiku byl na poli rodinných práv případ Wallových¹⁰¹. Tento případ jasně poukazuje na některé nedostatky péče o rodinu v České republice a její práva z pohledu ESLP. Jeho výjimečnost spočívá také v tom, že byl prvním rozsudkem, kdy byla Česká republika odsouzena za porušení článku 8 Úmluvy.

¹⁰¹ Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice č. 23848/04, 26. října 2006.

5.2.1 Situace rodiny a okolnosti případu

Pan a paní Wallovi, jak se uvádí v rozsudku Evropského soudu Wallová a Walla proti České republice, měli 5 dětí. V roce 2000 bylo nejstaršímu 15 let a nejmladšímu 3 měsíce. V tomto roce shledali pracovníci OSPOD, že děti vyrůstají v nevhodných bytových podmínkách. Z toho důvodu byl nad dětmi nařízen dohled s cílem, aby si rodiče zajistili vhodné bydlení. Rodičům se ale nepodařilo během asi jednoho a půl měsíce situaci vyřešit.¹⁰² Jak se uvádí ve zprávě ochránce, matka byla pod hrozbou odebrání dětí nucena přestěhovat se do domova pro matky s dětmi. Zde byl ale nájem 7000 tisíc korun, což bylo, jak se ovšem dalo předpokládat, pro rodinu finančně neúnosné a po měsíci se musela matka s dětmi vrátit do původního bytu. Poté OSPOD podal návrh na vydání předběžného opatření s odůvodněním, že rodiče od roku 1997 nemají stálý vyhovující byt, že nebyli schopni svou situaci řešit a že se vyhýbali kontrolám. Soud téhož dne žádosti vyhověl a děti byly odebrány z rodiny a umístěny do zařízení. Přitom tři starší děti byly umístěny do jiného zařízení, než kam byly umístěny dvě mladší děti.¹⁰³

Poté následovalo několik soudních jednání, která vedla k rozhodnutí o umístění dětí do ústavní výchovy s odůvodněním, že je výchova nedostatečná, že rodiče nejsou schopni zajistit svým dětem vyhovující bydlení a že oba rodiče jsou nezaměstnaní. Rodiče se snažili svoji situaci řešit a předložili smlouvu o novém vyhovujícím bydlení. Soud jim ale nevěřil, že si nový byt udrží, když nejsou zaměstnaní. Bylo také poukazováno na to, že Wallovi pouze jednou požádali o přidělení bytu, že matka i otec jsou nezaměstnaní, a dosud nevyvinuli dostatečné úsilí k překonání svých materiálních obtíží. Také bylo uvedeno, že o dvě mladší děti nejeví zájem, nenosí jim dárky ani je nenavštěvují nebo nekontaktují.¹⁰⁴ Styk s mladšími dětmi byl pro rodiče komplikovaný. Již v roce 2000 žádali o pobyt všech dětí doma na Vánoce, to bylo ale zamítnuto, protože ještě nedošlo k šetření v rodině. Situace tedy nastala spíše v důsledku neochoty nebo neschopnosti sociální pracovnice, než chybou na straně rodičů. Navíc soudy později o této skutečnosti nebyly informovány. Rodičům byl také jednou zamezen styk s dvěma mladšími dětmi z důvodu karantény. Matka dokonce v tomto roce obdržela dopis od ředitelky dětského domova, kde nedoporučovala rodičům děti navštěvovat. Matka se domnívala, že jí byly návštěvy zakázány, a proto je dále nenavštěvovala. Sociální pracovnice bohužel rodiče řádně neinformovala o jejich právech a nepokoušela se jim

¹⁰² Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice, č. 23848/04, 26. října 2006.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

vysvětlit, co jim hrozí, pokud dvě mladší děti nebudou navštěvovat. Přitom nikdo nezkoumal, proč rodiče starší děti navštívili mnohokrát a dvě mladší se pokusili neúspěšně navštívit pouze jednou.¹⁰⁵

Na návrh OSPOD, bylo dále soudem rozhodnuto, že není nutný souhlas rodičů k osvojení z důvodu neprojevení opravdového zájmu.¹⁰⁶

V roce 2002 byl rodičům umožněn pobyt tří nejstarších dětí doma na část školních prázdnin a na Vánoce. Přesto byla jejich snaha se s dětmi setkat komplikována, především ředitelem dětského domova se školou, který nedovolil dětem pobyt na prázdniny doma pouze z toho důvodu, že děti měly již zajištěný jiný program.¹⁰⁷

Rodiče se také obrátili na Ústavní soud ČR, který zrušil rozsudek týkající se osvojitelnosti dětí a rozhodl, že došlo k zásahu do práv na spravedlivý proces a na respektování rodinného života pana a paní Wallových. Stížnost rodičů proti umístění dětí do ústavního zařízení však zamítl. Odůvodnil to tím, že zásah státu byl jediným možným řešením, byl v souladu se zákonem a zájmem dětí. Dále také soud uvedl, že hlavním problémem v tomto případě je nevyhovující bydlení i neschopnost stěžovatelů, zapříčiněná jejich chudobou, si odpovídající bydlení zajistit. Zároveň ale vyjádřil názor, že je obtížné zjistit, zda si rodiče mohou za tuto situaci samy, nebo mají jen smůlu.¹⁰⁸ Ochránce v této souvislosti poukazuje na mnohá pochybení OSPOD i pracovníků zařízení, kde byly děti umístěny. Shledal závažná pochybení při provádění šetření v rodině, v informování rodičů o jejich možnostech navštěvovat děti i ve způsobu, jakým celou situaci řešily, když státní úředníci shledali rodinu jako nehodnou jejich pomoci. Shledal také mnohé nedostatky ve vedení záznamů a zjistil, že se zjištění opírala o nepravdivá tvrzení. Na základě svých zjištění vydal ochránce závěrečné stanovisko a navrhl opatření, která by měla situaci napravit.

¹⁰⁵ MOTEJL, Otakar, et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv : Rodina a dítě*. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. Závěrečná zpráva ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezl. dětí W, s. 139-156. Sp. zn.: 4100/2002/VOP/ZB.

¹⁰⁶ Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice, č. 23848/04, 26. října 2006.

¹⁰⁷ MOTEJL, Otakar, et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv : Rodina a dítě*. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. Závěrečná zpráva ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezl. dětí W, s. 139-156. Sp. zn.: 4100/2002/VOP/ZB.

¹⁰⁸ Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice, č. 23848/04, 26. října 2006.

Dotčené úřady ale odmítly pochybení uznat.¹⁰⁹

Wallovi dál žádali o byt a jejich žádost byla zamítnuta. Zdůvodněním bylo, že zažádali pozdě. Dvě nejmladší děti byly svěřeny do pěstounské péče manželům M. Když je Wallovi chtěli vzít k sobě na letní prázdniny, bylo jim řečeno, že se musí domluvit s manželi M. Jedno dítě dosáhlo meztím zletilosti a zbylé dvě si mohli Wallovi vzít na prázdniny domů. V době, kdy již měli lepší bydlení a jeden z manželů byl zaměstnán, požádali o svěřeni mladších dětí do péče. Soud jim opět nevyhověl. V roce 2005 požádali o navrácení starších dvou dětí. Ředitel výchovného zařízení, kde děti pobývaly, v té době odmítl povolovat návštěvy. Zdůvodnil to tím, že otec se choval vůči němu vulgárně. O několik měsíců později soud zrušil ústavní výchovu starších dětí a svěřil je rodičům do péče. Tento krok byl učiněn na základě zjištění, že rodiče již rok pronajímají třípokojový byt, že otec již půl roku pracuje a matka pobírá invalidní důchod, děti pravidelně u rodičů pobývají o víkendech a samy si návrat domů přejí. OSPOD se proti tomuto rozhodnutí odvolal ke krajskému soudu, ten ale napadený rozsudek potvrdil s tím, že stěžovatelé udělali vše pro navrácení svých dětí a splnili základní podmínky. Dvě mladší děti byly dál v pěstounské péči.¹¹⁰

Pan a paní Wallovi se v roce 2004, několik měsíců poté, co byly dvě nejmladší děti svěřeny do pěstounské péče manželů M, obrátili na ESLP se stížností proti České republice. Evropský soud nakonec uznal jejich stížnost jako oprávněnou a rozhodl, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy. Soud uvádí v rozsudku Wallová a Walla proti České republice (č. 23848/04, 26. říjen 2006), že postup byl v souladu se zákonem a sledoval legitimní cíl ochránit děti. To, co bylo pro soud ale nutné posoudit, byla nezbytnost zásahu do rodinných práv. V této souvislosti soud upozornil na to, že všechny soudy uváděly jako hlavní a jediný důvod zmíněných opatření nevhodné bydlení, a že citové a výchovné schopnosti rodičů nebyly nikdy zpochybněny. Soud se tedy domníval, že měl stát přistoupit k jiným, ne tak radikálním řešením, jako je nařízení ústavní výchovy. Poukazoval na různé možnosti, které české zákony dávají v takových případech, především pak poskytnutí poradenství, které by rodičům usnadnilo nalézt vhodné bydlení, získat sociální dávky. Dále soud konstatuje, že OSPOD v příslušném městě trval na umístění dětí do ústavní výchovy. Ze spisu přitom nevyplývá, že

¹⁰⁹ MOTEJL, Otakar, et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv : Rodina a dítě*. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. Závěrečná zpráva ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezletilých dětí W, s. 139-156. Sp. zn.: 4100/2002/VOP/ZB.

¹¹⁰ Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice, č. 23848/04, 26. října 2006.

by provedl nějaké šetření, o které by svůj názor na případ mohl opřít, případně aby mohl přehodnotit svůj postoj.¹¹¹

S ohledem na tyto i další skutečnosti soud konstatoval, že důvody vnitrostátních orgánů byly relevantní, avšak nebyly „dostačující k odůvodnění tohoto závažného zásahu do rodinného života“ (rozsudek Wallová a Walla proti České republice (č. 23848/04, 26. říjen 2006), § 78, str. 13), jakým bylo umístění dětí do ústavní výchovy.“ Navíc soud uvádí, že orgány sociálně právní ochrany nevyvinuly „dostatečné úsilí na pomoc stěžovatelům k překonání jejich obtíží a k co nejrychlejšímu sloučení s jejich dětmi.“ (rozsudek Wallová a Walla proti České republice (č. 23848/04, 26. říjen 2006), § 78, str. 13). Z těchto důvodů nakonec soud jednomyslně rozhodl, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy a nařídil státu uhradit Wallovým částku 10 000 eur za morální újmu, kterou utrpěli tím, že byli odloučeni od svých dětí.¹¹²

5.2.2 Právní argumentace

Evropský Soud použil k hodnocení případu Wallová a Walla proti České republice (č. 23848/04, 26. říjen 2006) právní větu s číslem 1. Zde se tvrdí, že základním prvkem rodinného života je soužití rodičů a dětí a že opatření, která jim v tom brání, jsou zásahem do základního práva na rodinný život. Proto, aby byl zásah do těchto práv možný, musí sledovat některý nebo některé z legitimních cílů, musí být nezbytný a zejména přiměřený sledovanému účelu. K posouzení nezbytnosti zásahu také uvedl (č. 4), že opatření, které vede k rozdělení rodiny, se musí opírat o dostatečně závažné a pádné argumenty, které vychází ze zájmu dítěte. V tomto rozsudku, také soud zformuloval novou právní větu (č. 5), v které říká, že takový zásah je nejradikálnější opatřením, a proto jej lze uplatnit pouze v nejvážnějších případech, a už vůbec nemůže být důvodem násilného odnětí dítěte biologickým rodičům to, že existuje možnost umístit dítě do vhodnějšího prostředí (č. 3). Respektování rodinného života navíc ukládá státu rodinný vztah rozvíjet a přijímat vhodná opatření, která povedou k sloučení rodiče s dítětem (č. 10)

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

5.2.3 Závěr

Pan a paní Wallovi byli od svých starších dětí odloučeni po dobu od září 2000 do listopadu 2005, dvě mladší děti byly dány do pěstounské péče a v péči pěstounů zůstávaly ještě v době rozsudku Evropského soudu. I přes to, že se snažili svou situaci řešit a bránili svá práva, nakonec se jich domohli až výrokem Evropského soudu. Celá situace byla zaviněna především jejich sociální a ekonomickou situací, kterou nebyli schopni sami vyřešit a orgány, které mají nástroje k tomu jim pomoci, selhaly.

K zamyšlení zůstává, zda je takových případů více a co s tím. Evropský soud sice neukládá to, jak by měly úřady jednat, přesto to z jeho hodnocení celkem jasně vyplývá. Jde o to si nejprve uvědomit, jak zásadní zásah do práv dětí i rodiny je násilné odnětí dětí z jejich přirozeného prostředí do ústavní výchovy a že tak radikální opatření není možné používat v případech, kdy jediným nedostatkem je ekonomická a sociální situace rodičů.

5.3 Havelkovi

Případ pana Havelky a jeho tří dětí¹¹³ je dalším příkladem, kdy Evropský soud rozhodl o porušení článku 8 Úmluvy. To nedlouho poté, co se musel zabývat případem Wallových. Tento případ je tedy alarmující právě proto, že se na něm ukazuje, že se Česká republika nedokázala z případu Wallových poučit. Že případy porušení článku 8 Úmluvy v České republice nejsou výjimkou a že stejná pochybení se opakují.

5.3.1 Situace rodiny a okolnosti případu

Pan Havelka měl se svou ženou BH tři děti. Nejmladší z nich se narodilo v roce 1994. V tomto roce byl nad dětmi ustanoven dohled. V roce 1995 B. H. opustila rodinu a pan Havelka zůstal se svými dětmi a třemi nezletilými dětmi BH, o které se všechny staral. Děti BH mu později byly svěřeny do péče spolu s ještě dalším dítětem jeho bývalé ženy VV a s BH se rozvedl.¹¹⁴

Od roku 2002 začal příslušný úřad v Praze informovat soud o některých nedostatcích.

¹¹³Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice č. 23499/06, 21. června 2007.

¹¹⁴Tamtéž.

Objevily se informace o alkoholismu otce a hrozbě vystěhování z bytu. Úřad ale také uváděl, že se pan Havelka stará o děti dle svých možností, spolupracuje se školou i lékaři, a že vztahy v rodině jsou velmi dobré. OSPOD navrhoval soudu přijetí vhodných opatření nebo zahájení řízení o svěřeni dětí do ústavní výchovy. Tento návrh vzal později zpět, ale o půl roku později znovu navrhl soudu vydání předběžného opatření. Důvody byly podle OSPOD především zhoršující se ekonomické a sociální podmínky, nespolupráce otce, hygienické podmínky v bytě, fakt, že probíhalo řízení o vyklizení bytu a že byl otec nezaměstnaný a požíval alkohol. Návrhu bylo vyhověno a děti pana Havelky i nejmladší dítě BH byly umístěny do ústavní výchovy. Otec se odvolával, ale neúspěšně. Proběhlo soudní řízení, ve kterém byl opatrovníkem ustanoven OSPOD, který trval na svém návrhu. Otec se odvolal s tím, že nesouhlasí, aby byl opatrovníkem dětí ten orgán, který zároveň podal zmíněný návrh. Také se ohrazoval vůči rozhodnutí proto, že soud vycházel pouze z informací opatrovníka, aniž by si je ověřil výsledkem rodičů, samotných dětí, pedagogů, lékařů nebo šetřením. Zdůrazňoval, že se aktivně snaží svou situaci řešit, že si hledá práci (pan Havelka byl v částečném invalidním důchodu, proto bylo shánění práce pro něj těžší) a našel dočasné bydlení, že své dluhy chce vyřešit pomocí splátkového kalendáře. Soud ale rozhodnutí potvrdil.¹¹⁵

Otec s dětmi se poté obrátili na Ústavní soud ČR, kde se odvolávali na článek 8 Úmluvy. Ten jejich stížnost odmítl jako neodůvodněnou.¹¹⁶

V roce 2006 podal pan Havelka a jeho tři děti stížnost proti České republice, zejména z toho důvodu, že podle jejich názoru bylo porušeno jejich právo na respektování rodinného života.¹¹⁷

Evropský soud posuzovat případ z hlediska článku 8 Úmluvy. Konstatoval, že nařízení ústavní výchovy je závažným zásahem do rodinných práv. Soud vyhodnotil, že nařízení ústavní výchovy bylo „*v souladu se zákonem*“¹¹⁸ a vycházelo ze snahy ochránit zájmy dětí, a proto sledovalo i „*legitimní cíl*“.¹¹⁹ Soud dále posuzoval nezbytnost tohoto opatření.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice č. 23499/06, 21. června 2007, §53.

¹¹⁹ Tamtéž.

V hodnocení soudu je pak zmíněna podobnost s případem Wallových, kde také byla zpochybněna nezbytnost opatření vzhledem k jeho závažnosti. Byly připomenuty pozitivní závazky státu vůči rodině a také fakt, že samotná existence vhodnějšího prostředí pro děti nemůže odůvodnit jejich násilné odnětí z rodiny. Hlavní podobnost případů pak soud shledává v tom, že jediným důvodem k porušení práva na rodinný život byla bytová situace rodiny. Dále soud zmínil fakt, že otázka alkoholismu pana Havelky nebyla dostatečně objasněna a že není zcela zřejmé, že by pan Havelka „*nevyvinul žádné vážné úsilí ke zlepšení své situace*.“¹²⁰ V rozsudku je také připomenuto, že pokud jde o hrozbu vystěhování, mělo město rodině poskytnout náhradní bydlení, což vyplývá z občanského zákoníku, a pokud sociální dávky panu Havelkovi nestačily na zabezpečení potřeb rodiny, měly mu orgány sociální ochrany poradit, jak dále své problémy řešit. Soud prohlásil v závěru svého hodnocení, že považuje za politováníhodné, že orgán, který podával návrh k odebrání dětí z rodiny, byl zároveň jejich opatrovníkem, a přitom děti ani otec nebyli soudem přímo vyslechnuti, ačkoli v tom soudu nic nebránilo.¹²¹

Evropský soud dospěl k závěru, že „...*rozhodnutí o svěřeni dětí do ústavní výchovy se neopírala o dostatečné důvody, jež by ospravedlnily jejich přiměřenost s ohledem na sledovaný legitimní cíl... a že předmětné opatření nebylo...nezbytné v demokratické společnosti*.“¹²² Proto soud uznal porušení článku 8 Úmluvy.¹²³

5.3.2 Právní argumentace

Stejně jako v případě Wallových i zde soud v hodnotící části rozsudku uvedl, že základním prvkem rodinného života je soužití rodičů a dětí a že opatření, která jim v tom brání, jsou zásahem do základního práva na rodinný život. Aby byl zásah do těchto práv možný, musí sledovat některý nebo některé z legitimních cílů, musí být nezbytný a zejména přiměřený sledovanému účelu (č. 1). Navíc soud i zde upozorňuje na to, že úplné rozdělení rodiny se zdá být nejradikálnějším opatřením a proto je ho možné uplatnit pouze v nejvážnějších případech (č. 5). Také proto už vůbec nemůže být důvodem násilného odnětí dítěte biologickým rodičům možnost umístit dítě do vhodnějšího prostředí (č. 3) a naopak

¹²⁰ Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice č. 23499/06, 21. června 2007, §60.

¹²¹ Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice č. 23499/06, 21. června 2007.

¹²² Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice č. 23499/06, 21. června 2007, §63.

¹²³ Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice č. 23499/06, 21. června 2007.

takové opatření se musí opírat o dostatečně závažné a pádné argumenty, které jsou motivované zájmem dítěte (č. 4). Podle ESLP respektování rodinného života ukládá navíc státu rodinný vztah rozvíjet a přijímat vhodná opatření, která povedou k sloučení rodiče s dítětem (č. 10). Soud dále použil výklad Úmluvy v tom smyslu, že svěřením dítěte do veřejné péče by mělo být běžně považováno za dočasné opatření a mělo by být zrušeno ihned, jak k tomu nastane vhodná situace (č. 7). O povinnosti státu pozitivně působit, a umožnit tak zachování rodinného vztahu, navíc podle výroku soudu (č. 12) nerozhoduje, zda rodiče dostatečně spolupracují nebo ne.¹²⁴

5.3.3 Závěr

Pan Havelka se se svými dětmi dostal do složité situace, kterou nebyl schopen vyřešit. Sám se staral o tři své děti a další čtyři děti své bývalé ženy. Byl v částečném invalidním důchodu a nemohl najít práci. Sociální dávky, které pobíral, nestačily a hrozilo mu vystěhování z bytu. Byl obviněn z alkoholismu a jeho děti mu byly odebrány. Přesto, že nebyly zpochybněny jeho citové a výchovné schopnosti, snažil se svou situaci řešit a s odvoláními se obracel na soudy ČR, násilné odloučení trvalo. Když vyčerpal všechny zákonné prostředky v České republice, obrátil se na Evropský soud. Ten uznal porušení článku 8 Úmluvy, z toho titulu, že důvody, které byly uváděny, nebyly dostatečné k tak závažnému zásahu do rodinných práv. Tím se stal tento případ již druhým příkladem toho, jak orgány České republiky zasahují do rodinných práv nepřiměřeně. Jak sám soud v rozsudku poznamenává, tento případ se v mnohém případě Wallová a Walla podobá. To se ostatně projevilo i v použití stejné právní argumentace.

¹²⁴ Tamtéž.

6. Ochrana rodiny v České republice dnes a nové výzvy do budoucna

Cílem této kapitoly je doplnit důležité informace k tématu omezování rodičovských a rodinných práv o současnou situaci nakládání s rodinnými právy, ochranou dětí a rodiny, která je dnes velkým tématem jak lidskoprávním, sociálním, ekonomickým tak i politickým.

Česká republika je často kritizována za nedostatečnou ochranu práv dětí a rodiny vyplývající z mezinárodních závazků, především za alarmující počet dětí v ústavních zařízeních. V důvodové zprávě vlády k novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí je zmíněna statistika, která uvádí, že Česká republika se na počtu dětí umístěných v institucionální výchově v Evropské Unii podílí téměř 8%, přitom její podíl na populaci je cca 2%.¹²⁵ Uvádí se i výsledky statistik, kde se Česká republika umístila na prvních místech v počtu dětí do 3 let v ústavních zařízeních, což znamená 60 dětí v ústavu na každých 10 000 dětí. V Maďarsku je podle stejné statistiky takových dětí 44 a ve Velké Británii dokonce méně než 1 dítě v ústavní péči na 10 000 dětí v populaci.¹²⁶

Jedním z výrazných faktorů, které působí na tak vysoký počet dětí v ústavních zařízeních je způsoben chudobou rodičů, ztrátou bydlení, nedostatečnými životními a rodičovskými dovednostmi, někdy i neschopností o děti se starat a připravit je pro dobrý život. Základní problém pak je, že orgány státu nedokážou vybudovat takový systém ochrany a prevence, který by respektoval a zaručoval práva a závazky vyplývající z mezinárodních smluv. Práva dítěte jsou vykládána bez kontextu rodinných práv a zájem dítěte není chápán v souvislosti s jeho základní potřebou primárních vztahů a citových vazeb s rodinou, především s jeho rodiči.¹²⁷

¹²⁵ *V zájmu dítěte* [online]. 2011 [cit. 2011-05-06]. Důvodová zpráva. Dostupné z WWW: <<http://vzd.cz/text-novely-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti>>.

¹²⁶ BROWNE, K; MULHAIR, G. Způsoby náhradní péče o menší děti a jejich důsledky : Poměrný počet dětí do 3 let v ústavech. In MATOUŠEK, Oldřich. *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou*. Praha : Národní vzdělávací fond, 2007. s. 8.

¹²⁷ ŠABATOVÁ, Anna. *Český Helsinský výbor* [online]. 2007 [cit. 2011-05-06]. Situace a práva dětí žijících mimo rodinu. Dostupné z WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2008030409>>.

6.1 Rozhodnutí soudů

V poslední době se začíná kolem tématu odebírání dětí ze sociálních důvodů rozvíjet diskuze i na úrovních nejvyšších. Odkrývá se tak celá řada problémů, které ve svém důsledku znamenají porušení závazků plynoucích z mezinárodních smluv i vnitrostátního práva.

Na základě rozdílného postupu soudů při rozhodování ve věcech nařizování ústavní výchovy z důvodů materiálních nedostatků rodiny a špatných bytových poměrů zaujal Nejvyšší soud České republiky koncem roku 2010 sjednocující stanovisko, které jasně odsuzuje některé nedostatky v soudních řízeních o nařízení ústavní výchovy a udává, jak by měly soudy postupovat. Jeho stanovisko zní: *Důvodem pro nařízení ústavní výchovy dítěte nemohou být samy o sobě materiální nedostatky rodiny, zvláště pak její špatné bytové poměry. Nejvyšší soud ČR v stanovisku shrnuje různá východiska, která ho k takovému výroku vedla.* Soud připomíná, že zákon stanovuje, že vážné narušení výchovy, které může podle zákona o rodině vést k nařízení ústavní výchovy, znamená, že rodiče zanedbávají výchovu dětí, vytvářejí pro dítě nevhodné rodinné prostředí, přímo dítě ohrožují nebo z nějakých důvodů nemohou zvládnout výchovu dětí. Nejvyšší soud uvádí také jako východisko svého závěru i některé právní argumentace Evropského soudu i jiná rozhodnutí soudů v České republice. Také podotýká, že k řešení samotné chudoby nebo nedostatku v bydlení rodičů jsou zřízeny orgány státu a samosprávy, které mají v této oblasti poskytovat pomoc. Proto stanovuje, že nebude-li spolehlivě zjištěno, že příslušné orgány poskytly, nebo chtěly poskytnout pomoc rodičům nebo radu o postupu jakým by měli svou situaci řešit, nebudou splněny podmínky pro nařízení ústavní výchovy, které mělo být učiněno z důvodu materiálního nedostatku. Nejvyšší soud také apeluje na soudy, že by neměly mechanicky přejímat informace podané OSPOD a že mají samy pečlivě zkoumat, zda tyto orgány v úplnosti dostaly také svých pozitivních závazků. V závěru svého stanoviska soud připomíná, závazek, který plyne z Úmluvy o právech dítěte čl. 12, kterým je povinnost soudu zjišťovat názor dítěte.¹²⁸

¹²⁸ Sjednocující stanovisko Cpjn 202/2010 Nejvyššího soudu k rozhodování soudů ve věcech nařizování ústavní výchovy ze dne 08.12.2010, publikováno ve sbírce 31 / 2011

dostupné z

http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/judikatura_prevedena2.nsf/WebSearch/7192A82A46AA71DCC12577AD00437465?openDocument#main [online].

Důležitou argumentaci přinesl i náleží Ústavního soudu ze dne 13. dubna¹²⁹, který rozhodoval ve věci nařízení ústavní výchovy a adopce. Ve svém odůvodnění konstatuje, že hlavním problémem celého případu, je nemajetnost a problémy spojené s bydlením stěžovatelky. Vyjadřuje politování nad tím, že v podmínkách demokratického sociálního státu, kde by měla být rodina a rodičovství chráněny, může být hmotný nedostatek příčinnou tak „drakonického“ odloučení rodiče od jeho dítěte. Přitom takové problémy a nedostatky jsou ze strany státu efektivně řešitelné. Dále si dovoluji citovat část z odůvodnění soudu, která vystihuje celou problematiku omezování rodičovské zodpovědnosti a násilného odebírání dětí rodičům v České republice.:

Každý člověk, ať nezaviněně či dílem svým přičiněním, se ve svém životě může dostat do situace, kterou není sto sám vyřešit a která mu dočasně zabraňuje řádně pečovat o své dítě. Vedle rodiny a institucí občanské společnosti je to pak především stát, který má v takových případech klíčovou roli (bod 24) a má a musí činit aktivně kroky k znovuoobnovení svazku mezi biologickým rodičem a jeho dítětem, nadto v situaci, kdy stěžovatelka od počátku projevovala snahu o řešení své tíživé osobní situace, do které se dostala ne svým zaviněním. Ústavní soud, nepochybujíc o ryzích úmyslech orgánů sociálně právní ochrany dětí a FOD, se však v této souvislosti nemůže ubránit konstatování, že kdyby tyto orgány věnovaly stejnou práci aktivní pomoci matce, jako zarputile podnikaly řadu kroků k omezení jejích rodičovských práv, nemusela dnes být nezletilá v pěstounské péči a k možná již neodčinitelnému zásahu do vztahu mezi matkou a dítětem vůbec nemuselo dojít.¹³⁰

6.2 Nová právní úprava

Právě náleží Ústavního soudu, který je popsán v předchozích odstavcích i rozsudky Evropského soudu, které jsem popsala v kapitole 5¹³¹ se staly východisky novelizace zákona, jehož předpokládaná účinnost je od 1. ledna 2012, a kterou připravil Odbor rodiny a dávkových systémů. Tato novelizace, především zákona o sociálně-právní ochraně dětí, by se

¹²⁹ Text Náleží Ústavního soudu II. ÚS 485/10 z 13. dubna 2010.

dostupný z <http://www.concourt.cz/clanek/3381> [online]

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice č. 23499/06, 21. června 2007 a RozsudekESLP Wallová a Walla proti České republice č. 23848/04, 26. října 2006.

podle Ministerstva práce a sociálních věcí, které zákon připravuje, měla dotknout činnosti orgánů sociálně – právní ochrany, pěstounské péče, činnosti osob pověřených k výkonu sociálně – právní ochrany dětí a také tématu standardů kvality. Cílem reformy, jejíž je tento zákon součástí, jsou zabezpečení výchovy a všestranného rozvoje dítěte v přirozeném prostředí rodiny a změně orientace systému k prevenci.¹³² Podle novely by mělo dojít mimo jiné k zavedení standardů kvality práce, individuálního plánování, případových konferencí v činnosti OSPOD, k profesionalizaci pěstounské péče a také ke zpřesnění činnosti zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a osob pověřených sociálně-právní ochranou dětí.¹³³

6.3 Rozhovor

Věra Bechyňová je ředitelkou organizace, která se dlouhodobě zabývá sanací rodiny. Je průkopnicí názoru, že dítě by mělo vyrůstat v rodinném prostředí a že rodinám, kterým hrozí násilné rozdělení, je třeba pomoci a to nástroji sanace rodiny. Za tím účelem vybudovala dnes již respektovanou a etablovanou organizaci Střep.¹³⁴

K současné situaci ochrany práva na rodinu říká, že hlavním problémem nebo překážkou ke zlepšení situace rodiny v České republice je změna myšlení jak odborné veřejnosti, tak i obyčejných lidí. K pozitivní změně podle ní vede metoda sanace rodiny a taková praxe, která pouze formalisticky neplní požadavky zákona, ale aktivně se snaží opravdu rodinu provázet a podporovat jí. To by mělo být vždy v souladu s tím, co si rodina přeje a kde vidí své kapacity. Podle Bechyňové má být jednotlivé kroky ke změně vždy vycházet z pojmenování problému, plánování jednotlivých kroků a ze společného hledání pozitivních řešení s rodiči i dětmi. Bohužel se toto podle ní často neděje a místo toho se často ukazuje na ty, kterým se nedaří a ti se místo podpory a pomoci trestají.

Nový zákon by takovou praxi mohl změnit. Bechyňová považuje novelu zákona za pozitivní a dobrý krok ke změně poměrů v České republice. Je ale vůči velkým změnám

¹³² MACALA, Miloslav; TRUBAČOVÁ, Klára . *V zájmu dítěte* [online]. 13.1.2011 [cit. 2011-05-06]. Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí., Prezentace MPSV novela.pdf Dostupné z WWW: <<http://www.vzd.cz/novela-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti>>.

¹³³ *V zájmu dítěte* [online]. 2011 [cit. 2011-05-06]. Důvodová zpráva.pdf. Dostupné z WWW: <<http://vzd.cz/text-novely-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti>>.

¹³⁴ Pro ucelenější pohled na témata této práce, jsem s ní, jako se zástupkyní neziskového sektoru, provedla nestrukturovaný rozhovor. Proběhl v Praze dne 28. 04. 2011.

v dohledné době skeptická. Upozorňuje na zkušenost ve Francii, kde takový zákon fungoval v praxi až po dvaceti letech jeho účinnosti. Pozitiva nového zákona vidí v zaměření péče o ohrožené děti na prevenci jejich umístování do zařízení, v tom, že nebude možné oddělit dítě od jeho biologické rodiny ze sociálních důvodů i v nových postupech činnosti OSPOD jako je pořádání případových konferencí. Rizika vidí ve formalistickém přístupu sociálních pracovníků při plnění povinností vyplývajících ze zákona. To, jak nakonec bude zákon uveden v praxi, závisí podle jejího názoru především na vyzrálosti osobnosti pracovníků, ale i na tom, jaké budou mít pro přijímání nových metod a postupů podmínky a podporu ze strany státu.

Největším problémem současného naplňování lidských práv ale vidí ve financování a změně systémů dávek, který podle ní nereflektuje situaci již ohrožených rodin a tím je velmi ohrožuje. Systém plošně a příliš nediferencovaně ubírá finanční prostředky i těm rodinám, které se do špatné situace nedostaly vlastním zaviněním a aktivně se snaží ji řešit. To v době, kdy je pro mnoho lidí velmi obtížné uplatnit se na trhu práce. V poslední době se proto na střediska sanace rodiny obrací stále více rodin, které se ocitly bez finančních prostředků. Jsou to rodiny, které se potýkají s vážnými existenčními problémy, a takovým opatřením se ocitající ve fatální situaci, kdy nemohou dětem zajistit ani nezákladnější potřeby – bydlení a stravu. Tyto rodiny jsou dnes nejčastějšími klienty střediska sanace rodiny. V konečném důsledku mohou tyto případy vést do situace, kdy nezbude jiná možnost, než umístit dítě do ústavní péče, který alespoň poskytne dítěti ubytování a stravu. Z těchto důvodů se Bechyňová obává nárůstu počtu dětí v péči státu. V některých případech je spolupráce jak orgánů státu tak i rodiny a jiných subjektů nadstandardní a velmi vstřícná. Přes usilovnou snahu všech se ale nedaří najít žádné pozitivní řešení. Nově nastavený systém finanční podpory ho totiž neumožňuje. Parametry poskytování dávek hmotné nouze a existenčního minima jsou nastavené tak, že rodina na dostatečnou podporu pro přežití nedosáhne i přes snahu vlastní i všech dotčených orgánů státu, zapojení široké a propracované sítě služeb, nadačních fondů i dobrovolníků.

Nastala tedy situace, kdy se mění přístup k práci s rodinou a konečně by mohlo dojít k změně přístupu státních orgánů k naplňování a podpoře rodinných práv. Bohužel ale v jiném odvětví státní podpory se děje pravý opak, což může mít negativní dopad na možnost pozitivní změny.

Závěr

České Republice se za více jak dvacet let podařilo stát se plnohodnotným demokratickým státem uznávajícím lidská práva. Ratifikoval nejdůležitější mezinárodní dokumenty, které zaručují lidská práva všem lidem podléhajícím jeho judikatuře, vytvořil instituce, které lidská práva brání, ustanovil v zákonech i Listině základních práv a svobod důležité práva a povinnosti státu, které chrání rodinu i ohrožené děti.

Přes to se dál Česká republika potýká s mnoha problémy v této oblasti. Orgány státu často vykonávají svou povinnost spíše formálně, nevyužívají všech dostupných prostředků, které by mohly ohrožující situaci rodiny řešit méně drastickým způsobem. Orgány, které mají na starost vyhledávání ohrožených dětí a prevenci jejich umístění do péče státu, často přistupují k závažným zásahům do rodiny, bez toho, aniž by rodině poskytly pomoc a ověřily si, zda je odloučení dítěte od rodiny opravdu nezbytné. Soudy pak často přejímají automaticky závěry těchto orgánů a nezkontrolují, zda postupovaly v souladu s povinnostmi plynoucími ze zákona. Podle Věry Bechyňové je zásadní problém v myšlení jednotlivých lidí, odborníků, veřejnosti i státních úředníků, kteří si nesprávně nebo nedostatečně vykládají zákon a místo aktivní podpory pouze trestají. V důsledku toho pak trpí především děti i jejich rodiče, kteří byli zbytečně nebo neprávem násilně odděleni. Těm pak zbývá obrátit se po vyčerpání všech dostupných prostředků na Evropský soud pro lidská práva, který je nezávislým soudem s dlouholetou tradicí a rozhoduje se na základě pečlivého prostudování případu a na základě své ustálené judikatury.

Takové případy se staly a rodiče před Evropským soudem uspěli. Co ale pro ně i jejich děti znamená tato cesta až k rozhodnutí Evropského soudu? Většinou strastiplnou cestu, při které jsou nadále odloučeni od svých blízkých, potýkají se se složitou životní situací a navíc musí investovat čas a energii k hájení svých práv, která stát omezil. Dlouholeté odloučení od dětí může způsobit nevratné škody v jejich vztazích. Dětem navíc hrozí trvalé poškození jak intelektové tak i duševní následkem pobytu v ústavním zařízení. Někdy se bohužel stane, že i přes to, že nakonec stát i jeho orgány uznají svá pochybení, děti se ke svým rodičům již nikdy nevrátí, jak se stalo v případě Wallových.

Důsledkem špatného zacházení s rodinou a zbytečnými nebo neopodstatněnými zásahy, místo použití preventivních a podpůrných opatření, se Česká republika dostala na

přední místa ve statistikách počtu dětí umístěných v ústavních zařízeních. Vzhledem k zaměření práce zde nebyl prostor pro ucelenější pohled na různé služby a nástroje sociální práce, které by tomuto problému mohly předcházet. Byla zde ale zmíněna sanace rodiny, nástroj, který v případech ohrožených rodin a dětí může zásadním způsobem situaci rodiny pozitivně ovlivnit. Bohužel tento nástroj není v České republice dostatečně využíván.

Po delší době, kdy ochránce, mezinárodní organizace i Evropský soud kritizovali postupy státních orgánů, při zasahování do rodičovských práv i ochraně dětí, stát konečně začal činit podstatné kroky k zlepšení této situace. Nyní nastala situace, kdy je připravena novela zákona, která reflektuje jak judikaturu Evropského soudu, tak i kritiku ze strany kontrolních orgánů založených mezinárodními lidskoprávními organizacemi. Je to ale pouze jeden krok z mnoha, který musí Česká republika učinit, abychom mohli říci, že v České republice jsou rodinná práva dobře chráněna.

Zdroje

Literatura

- BECHYŇOVÁ, Věra. Co je sanace rodiny. In BECHYŇOVÁ, Věra; KONVIČKOVÁ, Marta . *Sanace rodiny*. Praha : Portál, 2008. s. 17-29.
- BENEŠ, Roman. Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966 [online]. *E-polis.cz*, 24. březen 2005. [cit. 2011-04-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/pravo/54-system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>>. ISSN 1801-1438.
- BERGER, Vincent. *Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha : Auditorium, 2006. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva, s. 256.
- BERGER, Vincent. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Praha : IFEC s.r.o., 2003. Úvodní slovo autora k českému vydání, s. XIII.
- BITTNER, Petr, et al. *Děti z ústavů!*. Praha : Liga lidských práv, 2007. 72 s. Dostupné z WWW: <http://www.llp.cz/_files/file/deti_z_ustavu.pdf>.
- BOWLBY, John. *Vazba : teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha : Portál, 2010. Vazebné chování u člověka, s. 177-186.
- BOWLBY, John. *Vazba : Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha : Portál, 2010. Pozorování, jež je třeba vysvětlit, s. 35-42.
- BROWNE, K; MULHAIR, G. Způsoby náhradní péče o menší děti a jejich důsledky : Poměrný počet dětí do 3 let v ústavech. In MATOUŠEK, Oldřich. *Děti mezi ústavní výchovou a rodinou*. Praha : Národní vzdělávací fond, 2007. s. 8.
- GERLOCH, Aleš . *Teorie Práva*. [s.l.] : Aleš Čeněk, 2009. 312 s.
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská Úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha : Linde Praha, 2003. 743 s str 10, 11.
- HUBÁLKOVÁ, Eva. *Evropská Úmluva o lidských právech a Česká republika*. Praha : Linde Praha, 2003. 743 s. str 201.
- Jana Martinková, Rešpektovanie rodinného života podľa článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právech , Právnik 4/2005.
- JUNGWIERT, Karel . *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Praha : IFEC s.r.o., 2003. Předmluva k českému vydání, s. XV.
- KONVIČKOVÁ, Marta. Zanedbávání péče o dítě a sanace rodiny. In BECHYŇOVÁ, Věra; MATĚJČEK, Zdeněk . *Psychická deprivace v dětství*. Praha : Avicenum, 1974. 397 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha : Portál, 2008. Co potřebuje malé dítě?, s. 9-17.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vytahová síť*. Praha : Slon, 2003. Předmluva - Jaký smysl má rodina aneb Rousseauovo dilema, s. 9-13.

MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana . *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha : Portál, 2010. Podoby rodinného soužití v současné západní civilizaci, s. 11-15.str. 13

MOTEJL, Otakar, et al. *Rodina a dítě : Sborník stanovisek veřejného ochránce práv* [online]. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.

MOTEJL, Otakar, et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv : Rodina a dítě*. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. Závěrečná zpráva ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezl. D.P, s. 182-190. Sp. zn.: 39998/2005/VOP/KP.

MOTEJL, Otakar, et al. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv : Rodina a dítě*. Brno : Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. Závěrečná zpráva ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezl. dětí W, s. 139-156. Sp. zn.: 4100/2002/VOP/ZB.

SVÁK, Ján. *Ochrana lidských práv*. 2.rozšířené vydání. Žilina : Poradca podnikateľa, 2006. Výkon rodičovských práv a ich obmedzenia, s. 650-668.

ŠABATOVÁ, Anna. *Ombudsman a lidská práva*. [s.l.] : [s.n.], 2008. 198 s.

Internetové stránky

Dokumentace určená těm, kteří se chtějí obrátit na Evropský soud pro lidská práva. *European court of human rights* [online]. 06/2010, [cit. 2011-05-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/65405733-DCA8-4BF1-9B33-824A06CA4754/0/CzechP0pack.pdf>>.

European court of human rights in brief , dostupný z : http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/DF074FE4-96C2-4384-BFF6-404AAF5BC585/0/Brochure_en_bref_EN.pdf [online]

Informační centrum OSN v Praze [online]. 1998 [cit. 2011-04-29]. Aktivní dohled na dodržování lidských práv prostřednictvím smluvně stanovených orgánů a zvláštních zpravodajů. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=546>>.

Informační centrum OSN v Praze [online]. 2005 [cit. 2011-04-28]. Lidská práva. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/lidska-prava/>>.

MACALA, Miloslav; TRUBAČOVÁ, Klára . *V zájmu dítěte* [online]. 13.1.2011 [cit. 2011-

05-06]. Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí., Prezentace MPSV novela.pdf. Dostupné z WWW: <<http://www.vzd.cz/novela-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 14.7.2009 [cit. 2011-05-03]. Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7242>>.

OSN Praha : Nástroje na ochranu lidských práv - Další úmluvy [online]. 2005 [cit. 2011-05-02]. Lidská práva. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=6&subkap=31>>.

ŠABATOVÁ, Anna. *Český Helsinský výbor* [online]. 2007 [cit. 2011-05-05]. Situace a práva dětí žijících mimo rodinu. Dostupné z WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cislocianku=2008030409>>.

V zájmu dítěte [online]. 2011 [cit. 2011-05-06]. Důvodová zpráva. Dostupné z WWW: <<http://vzd.cz/text-novely-zakona-o-socialne-pravni-ochrane-deti>>.

Legislativní dokumenty

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod 209/1992 Sb., pro ČSFR vstoupila v platnost 18. března 1992,

Listina základních práv a svobod ,Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., Listina základních práv a svobod , z 9.ledna 1991.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech 120/1976 Sb., pro ČSSR vstoupil v platnost 23. března 1976.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech 120/1976 Sb., pro ČSSR vstoupil v platnost 23. března 1976 .

Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb., pro ČSFR vstoupila v platnost 6. února 1991.

Ustanovení § 76a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

Všeobecná deklarace lidských práv, přijata OSN 10. prosince 1948.

Zákon č. 1/1993 Sb.Ústava České republiky.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

Rozsudek ESLP Couillard Maugery proti Francii 1. července.

Rozsudek ESLP Eriksson proti Švédsku 22. června, 1989.

Rozsudek ESLP Havelka a ostatní proti České republice č. 23499/06, 21. června 2007.

Rozsudek ESLP K. a T. proti Finsku 12. července 2001.

Rozsudek ESLP K. M. proti Velké Británii 10. května 2001.

Rozsudek ESLP K.T. proti Itálii 12. července 2001.

Rozsudek ESLP Kutzner proti Německu leden 2002.

Rozsudek ESLP Nielsen z 2. prosince 1988.

Rozsudek ESLP Olsson proti Švédsku 24. března 1988.

Rozsudek ESLP Rieme proti Švédsku 1992, Annuaire, č.226-B.

Rozsudek ESLP Sabou a Pircălab proti Rumunsku 28. září, 2004.

Rozsudek ESLP Scozzari a Giunta proti Itálii, srpen 2000.

Rozsudek ESLP Wallová a Walla proti České republice č. 23848/04, 26. října 2006.

Sjednocující stanovisko Cjpn 202/2010 Nejvyššího soudu k rozhodování soudů ve věcech nařizování ústavní výchovy ze dne 08.12.2010, publikováno ve sbírce 31/2011. dostupné z http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/judikatura_prevedena2.nsf/WebSearch/7192A82A46AA71DCC12577AD00437465?openDocument#main [online].

Text Nálezů Ústavního soudu II. ÚS 485/10 z 13. dubna 2010. dostupný z <http://www.concourt.cz/clanek/3381> [online]

Přílohy

Příloha A

Obr. 1. zdroj: KANTOREK, Pavel. *Jak přežít doktora*. Havlíčův Brod : Fragment, 2006. 31 s.